

Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü: DPI Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu

Van, Türkiye

28 Eylül 2013

Democratic
Progress
Institute

Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü: DPI Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu

Van, Türkiye

28 Eylül 2013

Democratic
Progress
Institute

Eylül 2013

Demokratik Gelişim Enstitüsü

11 Guilford Street

Londra WC1N 1DH

Birleşik Krallık

tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+44 (0)203 206 9939

İngilizce ilk baskı: Kasım 2013

Türkçe ilk baskı: Şubat 2014

ISBN: 1-905592-87-6

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2013

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önemli Not: Bu rapor yuvarlak masa toplantısında yapılan konuşmaların özet halini içermektedir. Rapordaki konuşma metinleri yapılan konuşmalarla birebir bir benzerlik içermediği gibi konuşmaların tam çözümü de değildir.

İçindekiler

Önsöz.....	6
Hoşgeldiniz ve Açılış Konuşmaları.....	7
DPI Direktör Yardımcısı ve Programlar Direktörü Catriona Vine Tarafından Yapılan Açılış Konuşması	9
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektör Yardımcısı Ahmet Kazankaya'nın Yaptığı Konuşma	17
Birinci Bölüm.....	18
Tartışma Bölümü:	43
İkinci Bölüm:	58
Kapanış Konuşması	109
Sonuç.....	114
Ekler	116
Ek 1: Katılımcı Listesi	116
Türkiye'den Katılımcılar	116
Uluslararası Katılımcılar	119
Ek 2: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri.....	86

Önsöz

Bu rapor Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI) tarafından 28 Eylül 2013 tarihinde Van'da düzenlenen “Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü” başlıklı yuvarlak masa toplantısında yapılan sunum ve tartışmaları içermektedir. Uluslararası toplum her geçen gün kadınların çatışma çözümlerinde ve barış tesisinde oynadıkları rolü ve bu süreçlere katkılarını daha fazla kabul etmektedir. Düzenlediğimiz yuvarlak masa toplantısında yapılan sunum ve tartışmaları içeren bu raporun, farklı sosyal, kültürel ve siyasi birikimlere sahip kadınların geçmiş tecrübelerden faydalanarak çatışma çözümü süreçlerine aktif olarak katılımlarına katkıda bulunmasını umut ediyoruz. Bu yuvarlak masa tartışması enstitümüzün toplumsal cinsiyet ve çatışma çözümü üzerine Türkiye’de gerçekleştirdiği bir dizi seminer çalışmasının parçası olarak düzenlenmiştir. Toplantımıza katılarak ortaya çıkan diyaloga katkı sunan ve sarsıcı düşünceler ifade eden herkese çok teşekkür ediyoruz.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), toplumsal anlaşmazlıklara demokratik çözüm yolları geliştirilmesi amacıyla, farklı kesimlerden düşünce insanlarını bir araya getirerek, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini açıklayıp, paylaşabilecekleri bir ortam yaratmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Enstitümüzün bu çalışması, karşılaştırmalı örneklerle zihin açma amaçlıdır. Başka bir deyişle, yürüttüğümüz bu çalışmalar, anlaşmazlıkların sürdüğü yerlerde, sorunlara demokratik çözümlerin bulunabilmesini sağlamak

için kilit özellikteki sorunlar konusunda, konsensüs (ortak zemin) sağlamaya imkan verecek çoğulcu bir siyasal ortamın geliştirilmesine destek sunma niteliğindedir.

Enstitü olarak, uluslararası alanda barışın teşviki ve demokrasinin inşasına katkı yapmak için, güçlü bir kamusal tartışmanın yürütülmesi gerektiği inanıyoruz. Bu amaçla, kendi yetenek ve deneyimlerimizi başkalarıyla paylaşmanın yanı sıra, çözüm için pratik bir çerçeve oluşturma üzerinde yoğunlaşmaktayız. DPI olarak, bu amaçlar çerçevesinde, barış ve demokratik ilerleme konusunda, yapıcı bir diyalog oluşturulmasına, aynı zamanda barış ve demokrasinin inşası hakkında, yeni platformların kurulmasına, mevcut olanların geliştirilmesine katkı sunmayı hedefliyoruz. Bu amacın gerçekleşmesi için, farklı toplumsal kesimlerin bir araya gelip, bilgilerini, kaygılarını ve önerilerini katılımcı, samimi bir ortamda karşılıklı tartışmalarla ortaya koymaları, kurumumuz açısından hayati önem taşımaktadır. DPI'nin hedefi demokrasi ve barıştır. Bu amacın temelini, sorunlara çözüm bulunabilmesi için ortak önceliklerin ve yaratıcı yaklaşımların tespit edilmesi teşkil eder. DPI aynı zamanda, projeler aracılığıyla akademisyenler, sivil toplum çalışanları ve karar alıcı kesimler arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Benzer sorunların yaşandığı ülke örneklerini incelemeye dayalı olarak gerçekleştirilen Karşılaştırmalı Çalışma Ziyaretleri, bu örneklerde görülen hataların tekrar edilmesini önlemek amacıyla yapılan ve farklı kesimler arasındaki işbirliğini kuvvetlendirmeye yönelik çalışmalardır. Kurum olarak, örnek üzerinde tartışma yöntemini etkili bir yöntem olarak

değerlendirmekteyiz. DPI, barışın ve demokrasinin inşasında karşılaştırmalı analiz modelini, bu amaçların gerçekleşmesinde temel metot olarak görmektedir.

Bu raporun hazırlanmasına yaptığı katkılar için Sayın Amandine de Rosnay'a ayrıca teşekkür ediyoruz.

Kerim Yıldız

Direktör

Demokratik Gelişim Enstitüsü

Eylül 2013

Hoşgeldiniz ve Açılış Konuşmaları

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu:

Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü

Van, Türkiye

28 Eylül 2013

*Hüseyin Hatemi, Fatma Bostan Ünsal, Dilara Gerger, Esra Elmas,
Can Ozan Tuncer, Eleanor Johnson, Ayşe Akıncı Candoğan, Nazan Oskay,
Münteha Bildirici, Aslı Tunç, Kezban Hatemi, Bejan Matur, Tuba Çandar,
Yıldız Ramazanoğlu, Işın Eliçin, Esra Nurel, Peter Spoor, Neşe Akkerman, Jane
Connors, Nurcan Baysal, Nazmi Gür, David Gorman, Kadri Salaz, Penny Green,
Catriona Vine, Kate Fearon, Aşiren Piroz, Nil Mutluer, Vedat Aydın, Gülseren
Onanç, Melda Onur, Hüseyin Akkaş, Ayşen Baylak, Yılmaz Ensaroğlu*

DPI Direktör Yardımcısı ve Programlar Direktörü Catriona Vine¹ Tarafından Yapılan Açılış Konuşması

Catriona Vine

DPI olarak Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile ortaklaşa düzenlediğimiz ‘Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü’ başlıklı yuvarlak masa toplantımıza hoşgeldiniz. Yardımları için Sayın Rektöre, Rektör

1 Catriona Vine DPI’nin Direktör Yardımcısı ve Programlardan Sorumlu Direktörüdür. Avukat olan Catriona Vine, Birleşik Krallık ve uluslararası düzeyde, ceza hukuku, kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanlarında avukatlık yapmış, çeşitli okullarda ceza hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku dersleri vermiştir. Aralarında Louisiana Kriz Yardım Merkezi, İrlanda İnsan Hakları Merkezi, İnsan Hakları İzleme Örgütü, İrlanda Dışişleri Bakanlığı ve Eski Yugoslavya üzerine Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin olduğu çeşitli resmi ve sivil kurumlarda çalışmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi, Birleşmiş Milletler gibi organlara bireysel başvuru yoluyla davalar hazırlamıştır. Türkiye, İran, Irak ve Suriye’de uluslararası insan hakları standartlarının uygulanması üzerine bir dizi rapor, kılavuz kaynak ve brifingin hazırlanmasına yardımcı olmuş, bu tür yayınların yazarlıklarını yapmıştır.

Yardımcısına ve diğer üniversite çalışanlarına çok teşekkür ediyoruz. Bu akşam saat 19.00'da verilecek olan yemek ve resepsiyonun ev sahipliğini yapacak olan Van Valisi Sayın Aydın Nezih Doğan'a da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

DPI aralarında Suriye, Kafkaslar ve Ortadoğunun bazı ülkelerinin yer aldığı çeşitli bölgelerde çalışmalar yürütmektedir. Çalışma yaptığımız bütün bölgelerde temel amacımız toplumun demokrasiye olan desteğini arttırmak için gerekli zemini yaratmaktır. Elbette hiçbir çatışma birbirinin aynısı değildir ve her bir çatışma yaşandığı ülke ve çatışmanın yarattığı koşullar gözönüne alınarak değerlendirilmelidir. Ancak biz birbirimizin tecrübelerinden öğrenmemiz gerektiği prensibine inanıyoruz. Bu sayede benzer hataların yapılmasının önüne geçilebileceği gibi, uygun olması durumunda başarılı olan bu modellerden herhangi birinin de bu özgün çatışma durumuna uygulanması söz konusu olabilir.

Türkiye programımızın bir parçası olarak düzenlediğimiz yuvarlak masa toplantıları uluslararası düzeyde gerçekleştirilen 'Karşılaştırmalı Çalışma Ziyaretleri' çalışmamızla uyumlu olarak yürütülen bir çalışmadır. Karşılaştırmalı çalışma ziyaretlerimiz sayesinde ülkedeki temel paydaşlara dünyanın farklı yerlerinde Türkiye ile ilintili olabilecek örnekleri daha yakından gözlemlene ve inceleme imkanı sunmaktayız. Şimdiye kadar Güney Afrika, İrlanda Cumhuriyeti, Kuzey İrlanda, İngiltere ve Galler'e Karşılaştırmalı Çalışma Ziyaretleri gerçekleştirdik. Gelecekte ise Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa'nın diğer bölgelerine bu türden çalışma ziyaretleri

gerçekleştirmeyi planlamaktayız. Bu dönem ayrıca İrlanda ve diğer bölgelere özellikle kadınların bu tür süreçlere katılımındaki tecrübelerini yakından izlemek üzere başka karşılaştırmalı çalışma ziyaretleri düzenlemenin imkânını tartışmaktayız.

Türkiye'nin son yıllarda ülkede devam eden çatışmayı çözmek için çok önemli adımlar attığına tanık olduk. Ülkede çok önemli tabular ortadan kalkmış ve devam eden çatışmanın çözüme kavuşturulması için gerekli olan siyasi tartışmalara zemin yaratılmıştır. Kürt sorunu etrafındaki çatışma önemli ama aynı oranda karmaşık bir durumdur. Bu sebeple bu soruna çözüm bulmak düşünüldüğü kadar kolay değildir. Az önce de ifade ettiğim üzere çatışmalar arasında birebir benzerlikten bahsetmenin zor olduğu durumlarda bir çatışmadan elde edilmiş çözümü basitçe alıp bir başka çatışmanın çözümüne uygulamak mümkün değildir. Çözümün bir şekliyle Türkiye'nin kendi içinden ve bütün kesimlerin katılımıyla ortaya çıkması gerekmektedir. Bu çatışmayı çözmeye çabaları uluslararası bir desteği haketmektedir. DPI siyasi bir yapı değildir ve günlük siyasete dâhil olmaz ancak bizim temel amacımız sahip olduğumuz uluslararası tecrübeyi ilgili kesimlerle paylaşmak, çözüm zeminini geliştirmek ve toplumun kendisini çatışma çözümü sürecinde oynayacağı role hazırlamaktır. Bu tür çalışmalar Türkiye'nin bu alanda ilerleme sağlamasına yardımcı olacaktır.

Dünyanın her yerinde kadınlar, barışın inşası ve uzlaşma, toplumsal diyalogun sağlanması, insani yardım ve desteğin sunulması, tahliye merkezlerinin idaresi, zorunlu göç mağdurlarının

desteklenmesi ve barış eğitiminin verilmesi gibi alanlarda çok önemli roller oynamışlardır. Çatışmaların kadınlar üzerine ayrı bir etkisi olmasına ve kadınların barışın yeniden restore edilmesini sağlamak için yaptıkları gözle görülür katkılara rağmen kadınların yine de geleneksel anlamda resmi barış süreçlerinde sınırlı bir rol oynadıkları görülmektedir. Bu yuvarlak masa toplantısı kadınların çatışma çözümünde oynadıkları rolü tartışmak üzere düzenlediğimiz ikinci toplantıdır. Aynı konulu bir başka toplantıyı geçen yıl sonbaharda İstanbul'da düzenlenmiştik. Bu toplantıları düzenlemekteki amacımız sizlerin doğrudan ya da dolaylı olarak bu süreçlere dahil olan uzmanların tecrübelerini dinlemenizi sağlamak, onlarla doğrudan tartışabilmeniz için gerekli olanakları yaratarak bu modellerin başarı ve başarısızlıklarını değerlendirmenizi sağlamak ve Türkiyeli kadınların çatışma çözümü sürecinde önemli bir rol oynaması için imkan yaratmaktır.

Bu ilk bölümde Türkiye'den çok önemli üç konuşmacımız var. Konuşmacılarımızdan birisi DPI Uzmanlar Kurulu Üyesi Sayın Bejan Matur. Kendisinin benim tanıtımına çok fazla ihtiyacı yok. Yaptığı çok sayıda çalışmanın yanı sıra çatışmanın parçası olan veya çatışmadan etkilenen kadınların hikayelerinin duyulmasını sağlamak için önemli çabalar sergiliyor. Bir diğer konuşmacımız ise Sayın Nurcan Baysal. Kendisi Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programı için çalışırken özellikle Diyarbakır'daki kadın örgütlerinin güçlendirilmesi için önemli çabalar sarfetmiştir. Sayın Baysal aynı zamanda köşe yazarlığı da yapıyor. Üçüncü konuşmacımız Sayın Nil Mutluer ise iletişim uzmanı, gazeteci ve aynı zamanda bir

akademisyen. Sayın Mutluer özellikle toplumsal cinsiyet, Türkiye’de milliyetçilik ve vatandaşlık gibi konularda çok sayıda yazılı esere sahip. ‘Barışı Yapanlar Olarak Kadınlar’ başlıklı bu birinci bölümde yanıtını arayacağımız sorular ise farklı tecrübelere sahip kadınların çatışma çözümü ve barış inşası süreçlerine katılımını nasıl sağlayacağımız üzerine olacaktır. Hepinizin yakından tanıdığı bu isimler yapacakları sunumlarla tartışmanın perdesini aralayacak, Türkiye’deki kadınların çatışmanın çözümü ve barışın inşası süreçlerindeki rollerine ilişkin tecrübelerini bizlerle paylaşacaklardır. Bu bölümün moderatörlüğünü ise yazar, kadın hakları ve insan hakları savunucusu Sayın Yıldız Ramazanoğlu yapacaktır.

İkinci bölümde ise doğrudan ya da dolaylı olarak farklı barış süreçlerine dahil olmuş uluslararası konuşmacılarımız sizlere hitap edecekler. Bu konuşmacılarımız da kadınların bu tür demokratik süreçlere nasıl dahil edildiklerine ya da neden dahil edilmediklerine dair kendi tecrübelerinden bahsedecekler. Konuşmacılarımız kadınların çatışmaların çözümü süreçlerinde oynadıkları rollerden çıkarılan derslerden ve bu tür demokratik süreçlere kadınların katılımının önündeki engellerin neler olduğuna dair görüşlerini bizlerle paylaşacaklardır.

İkinci bölümün konuşmacılarından Sayın Kate Fearon, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu’nun kurucusudur. Bu parti Kuzey İrlanda’da birbirinden ayrı yaşayan ve çatışma içinde olan farklı dini cemaatlerden kadınları bir araya getirmeyi başarmış ve 1998’de Hayırlı Cuma Anlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanan

müzakerelerde taraf olan partilerden biri olmuştur. Tam bir başarı hikâyesine sahip bu koalisyonun kuruluşu sayesinde iki karşıt kesimden kadınlar bir bünyede buluşmuş ve bu sayede kadınların sesi müzakere masasına taşınmıştır. Koalisyon müzakere masasında iki sandalye elde etmiştir ve parti yani koalisyon müzakerelere farklı toplumları temsil eden kadınlarla katılmıştır. Bu yaklaşım katılıma ve işbirliğine dayalı bir süreci teşvik ederken, öte yandan kadınların siyasal haritaya katılımını sağlamış, sivil toplumun sesini müzakerelere taşımıştır. Parti bölgedeki siyasal sisteme etkide bulunmuş, barışı ve uzlaşmayı teşvik eden bir yapı olarak daha sonra kalıcı bir siyasi partiye dönüşmüştür. Konuşmacı olarak aramızda bulunan Kate, müzakereler sırasında Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu temsil eden müzakere heyetinin başında yer almıştır. Yani Kate'in müzakereler konusunda çok geniş bir kişisel tecrübesi bulunmaktadır ve bugün bunları sizinle paylaşacaktır. Müzakere süreci sonrasında Kate, Afganistan, Bosna Hersek, Kosova ve Sudan'da hukukun üstünlüğü ve kurumsal yönetim üzerine üst düzeyde çok çeşitli görevler üstlenmiştir.

İkinci bölümün bir diğer konuşmacısı Sayın Jane Connors ise Cenevre'deki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği Özel Prosedür Birimi'nde şef olarak görev yapmaktadır. Özel prosedür alanında çalışan yetkililer belli bir yetkiyle harekete eden, bağımsız insan hakları uzmanlarıdır. Bu uzmanlar tematik ya da bir ülkeye özgü perspektife dayalı olarak insan hakları raporları hazırlar, danışmanlık yaparlar. Özel prosedür Birleşmiş Milletlerin insan hakları mekanizmasının merkezinde yer almaktadır ve

sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal özellikteki bütün insan hakları meselelerini içermektedir. Hâlihazırda yayınlanmış 36 tematik ve 13 ülke bildiriminden bahsetmek mümkündür. Tematik bildirimler kadın ve barışın inşaaı konusuyla ilişkili olarak kadına yönelik şiddet, terörizm, insan kaçakçılığı, işkence ve insan hakları savunucuları gibi çok sayıda durumu içerebilir. Jane bizlerle kadınların güçlendirilmesi ve demokratik süreçlere dâhil edilmesinde insan hakları mekanizmalarının nasıl kullanılabileceğini anlatacaktır.

İkinci bölümün son konuşmacısı ise Cenevre'deki İnsani Diyalog Merkezi'nin Avrasya Bölgesel Direktörü Sayın David Gorman olacaktır. Kendisi şu anda Filipinler'de devam eden çözüm sürecine ilişkin çalışmalar yürütüyor. Filipinler 2009'da aldığı bir kararla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararını uygulamak için Ulusal Eylem Planı başlatan ilk Asya ülkesi olmuştur. Ülkede şu anda hükümet ile Moro İslami Kurtuluş Ordusu (MILF) arasında barış görüşmeleri devam etmektedir. Kadınların müzareke ve barışın inşaaı süreçlerine katılımına Filipinler hükümetinin ulusal eylem planında yer verilmesi konuyu daha ilgi çekici hale getirmektedir ki bu örnekten çıkarılabilecek çok sayıda önemli ders vardır. Öğleden sonraki bu ikinci bölümün moderatörlüğünü ise İstanbul Bilgi Üniversitesi Medya Bölümü Öğretim Görevlisi Prof. Aslı Tunç yapacaktır. Yuvarlak masa toplantısının kapanış konuşmasını ise DPI Uzmanlar Kurulu Üyesi ve SETA Vakfı Hukuk ve İnsan Hakları Direktörü Sayın Yılmaz Ensaroğlu yapacaktır.

DPI tarafından düzenlenen bütün yuvarlak masa toplantılarında olduğu gibi katılan herkesin toplantıya aktif olarak katılmasına büyük önem veriyor, konuşmacıların sunumlarını kısa ve öz tutmalarını, böylece soru - cevap bölümü ile karşılıklı tartışmaya yeterince zaman kalmasını sağlamaya çalışıyoruz. Bu arada bir de özür dilemek istiyorum. Biz normalde toplantılarımızı daha az sayıda katılımcıyla gerçekleştiriyoruz ancak bu toplantımızın hacmini ülkenin her yanından kadınların yüksek orandaki katılma talepleri sebebiyle geniş tutmak zorunda kaldık. Umarım grubun hacminin büyüklüğü verimli bir tartışmayı engellemez. Şimdi ise birinci bölüme geçmeden önce kısa bir konuşma yapması için sözü Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Ahmet Kazankaya'ya bırakmak istiyorum.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektör Yardımcısı Ahmet Kazankaya'nın Yaptığı Konuşma

Sayın milletvekillerim, Sayın valim, beyler ve bayanlar sizleri burada misafir olarak aramızda görmekten dolayı son derece mutlu olduğumuzu ifade ediyor, Van'a hoşgeldiniz diyorum. Üniversite olarak kadının toplumdaki rolü ve demokratik süreçlere katılımına büyük bir önem veriyor, bu alanda çeşitli çalışmalar yürütüyoruz. Kadının ekonomik yaşamda kendi ayakları üzerinde durmasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Üniversitemiz kadınların

ekonomik yaşama daha az sorunla katılmasını sağlamak için çeşitli iş kesimleriyle ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu konuların hem ülkemizde hem de dünyanın her yanında en geniş şekilde tartışılmasını arzu ediyoruz. Tekrar Van'a hoşgeldiniz diyor şimdiden başarılı bir yuvarlak masa toplantısı ve tartışma tecrübesi yaşamanızı diliyoruz.

Birinci Bölüm

Moderatör: **Yıldız Ramazanoğlu**²

Yıldız Ramazanoğlu

Küreselleşme oldukça mütecaviz bir fenomendir. Toplumun en dibinden itibaren insanlar küreselleşmenin bir parçasıdırlar. Benim için de bunun bir parçası olmak itibarlı bir şeydir. Bugünkü

---

2 Yazar Yıldız Ramazanoğlu Türkiye'nin önde gelen kadın hakları ve insan hakları aktivistlerinden biridir. En son kitabı 'İçimden Geçen Şehirler' adıyla yayınlanmıştır.

yuvarlak masa toplantısının konusu kadınların bu döneme kadar çatışmanın çözümüne yaptığı katkı ve gelecekte yapacaklarıdır. Konuşmacılarımız bu konunun ehli olan isimlerden oluşmaktadır. Üzerinde ilk tartışacağımız konu barış süreçlerinde kadınların rolü olacak. Başlamadan önce size bir kaç kitaptan bahsetmek istiyorum ki bu kitaplar bugünkü tartışmamız içinde örnek teşkil edebilir. Pınar Öğünç³’ün yazdığı ‘Asker Doğmayanlar’,³ bunlardan bir tanesi. Bunun dışında Güneydoğu’yu ziyaret edip Kürtler, Süryaniler ve diğer etnik ve dini gruplarla görüşen bir grup kadının yazdığı ‘Malan Barkir’⁴ isimli bir kitap daha var. Bir diğer kitap ise yazdıkları için büyük bir bedel ödeyen sevgili Pınar Selek,⁵ tarafından yazılan ‘Barışamadık’⁶ isimli kitap. Kendisi ayrıca azınlık toplumun hakları ve Türkiye’de anti-milalist direniş üzerine de yazılar yazmaktadır. Bu ara ise Türk toplumunda erkeklerin yetiştirilmesi konusu üzerine çalışmaktadır. Benim hayatımdaki dönüm noktalarından bir tanesi 1992 yılında Boğaziçi Üniversitesi’nde düzenlenen bir konferansta Kürt kadınlarını tanımak olmuştur. Okuryazar bile olmayan bu kadınlar çok ciddi bir siyasal bilince sahiplerdi. Tartışılan konular hakkında değme bir siyasal bilimci gibi yorumlar yapıyorlardı. Bu kadınlar bizim karşı karşıya bulunduğumuz sorunların fazlasıyla farkındaydılar ve konferans sırasında inanılmaz konuşmalar yaptılar. Şimdi izninizle sözü bu bölümün ilk konuşmacısı Sayın Bejan Matur’a vermek istiyorum.

---

3 Asker Doğmayanlar, Yazar Pınar Öğünç

4 Malan Barkir

5 Yazar ve Sosyolog, Amargi Kadın Kooperatifi Kurucusu

6 Barışamadık

Konuşmacı: **Bejan Matur**⁷

Bejan Matur

Hoşgeldiniz. Hepinize en derin sevgi ve saygılarımı sunuyorum. Bugün sözlerim kulağa biraz daha acı gelebilir. Bugün gerçekliklerden bahsedeceğim çünkü acı ve gerçeklikler bu çatışmayı daha da şiddetlendirdi. Gerçekleri, tarafların durumunu ve buna karşılık olarak kadınların konumunu doğru ortaya koymamız lazım. İyi bir başlangıç yapabilmek için gerekli olan da bunu yapmaktır. Konuşmamda bir dereceye kadar kendi tecrübelerimden de bahsedecek, konudan ayrılmadan bir şeyler ifade etmeye çalışacağım.

Bu çatışmayı doğru algılayabilmek için öncelikle jeo-politik

---

⁷ Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. 2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yayıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

durumu anlayıp iyice açığa kavuşturmak lazım. Türkiye'deki çatışma toplumsal açıdan eşit koşullarda yaşanmamaktadır. Herkes klişe bir şekilde çeşitli sayılardan bahsediyor. İşte boşaltılan yerleşim yeri sayısı, zorla göçettirilmiş insan sayısı, yargısız infaz oranı gibi rakamlar veriyorlar. Bizim bu rakamlara gerçeklikle karşılık vermemiz lazım. Ben şu anda ülkenin batısında yaşıyorum ama ben bu ülkenin doğusunda dünyaya geldim. Bu sebeple konuya iki taraftan bakabilirim. Sorunu kavrayabildiğim için de batı ve doğu'da varolan şizofrenilerin de farkındayım.

Ülkenin batısı ile doğusu arasında büyük farklar var. Son kitabım Dağın Ardına Bakmak'ta,⁸ bunu yorumlamış oldum. Bu kitapta tartışılan konular aynen olması gerektiği gibi ülkenin batısında yaşayan insanlar arasında duygusal taşmalara sebep oldu. Bu hikâyeleri duydukları için utanç duyan ve üzülen çok sayıda insandan gelen mesajlar aldım. Türkiye toplumunun sadece cımbızlanmış bazı bilgiler üzerinden motive olması elbette üzüntü verici. Üstelik bu bilgilerin çoğuda yanlış bilgi çünkü televizyon kanalları tarafından çarpıtılarak veriliyorlar. Batı'daki insanlara göre Doğu'da yaşayanlar terörist olduğu gibi mücadelelerinin haklı bir zemini yoktur. Kürtlerin cephesinden bakıldığında ise karşımıza bambaşka bir resim çıkar. Bu resme göre evler yakılıp yıkılmış, insanlar sürgün edilmiş, hapse atılmış ve bunları yaşayan halkın çocukları kendilerini dağlara saklamışlardır. Doğunun hem kadınları hem de erkekleri bu süreçleri birebir yaşamışlardır. Bu açıdan Kürtlerin algısı önemlidir.

---

8 'Dağın Ardına Bakmak', Bejan Matur (2012)

Batı'nın farkı ise kadınların bu sorunun paydaşı ya da savunucusu durumunda olmamalarıdır. Kadınlar bu sorunu anlamadan da paydaş olamazlar. Batı ile Doğu arasındaki en büyük fark budur. Kürt kadınının topluma dahililiyeti çok da kolay olmamıştır. 1990'dan sonra yaşanan büyük ölçekli çatışmalar bütün toplumu kapsamaya başlamıştır. Geleneksel Kürt aile yaşamında aile üyeleri birbirine yakındır, insanlar yaşlılarını, babalarını dinlerler. Daha iki kelimeyi bir araya getiremeyen oğullara ve torunlara dahi sokaklara çıkmalara söylendi. Sorunun bir parçası da budur. Çocukları dağda, yakınları evde olmayan kadınlar daha sonra sokağa çıkmaya, aktif olmaya başladılar. Aramızda Barış ve Demokrasi Partisi'nden bazı kadın arkadaşlarımız var. Bu kadınlar o kadar aktif hale geldiler ki zamanla erkeklerden de daha önemli bir hale gelmişlerdir. Bu herkesin, erkeklerin de kabul ettiği bir gerçektir. Kürt kadınların yasal ya da yasadışı varlığı günden güne daha da belirginleşmektedir. Kürt kadınlarının mücadelesiyle Kürt hareketi ve çeşitli gruplar eşbaşkanlık terminolojisini kullanmaya başladılar.

Katılımcılar yuvarlak masa toplantısı sırasında

Kandil dağlarında geçirdiğim zamandan bir anekdot aktarmak istiyorum: Oradakilerden bir kişi, kadınlardan ‘tolere edilmesi gerekenler’ diye bahsederken ‘kadının sesi kuvvetlidir, güçlüdür, doğal ve spontanedir’ dedi. Kadınların Kürdistan İşçi Partisi (PKK) içinde otonom bir konuma gelmelerine bakıldığında insan bir parti olduğu için bu kararın tepeden geldiğini düşünebiliyor. Ama tersine bu yaklaşım tabandan ve doğal bir şekilde geliyor. Kürtler arasında kadınların hakimiyetine dayanan bir kültür ortaya çıktı ve güçlü bir eğilim haline geldi. Peki, Batı’daki kadınlar neden bu kadar aktif hale gelemiyorlar? Bunu yapabilmek için insiyatif almanız ve sesinizi duyurmanız gerekir. Bunun olabilmesi içinde batı ile doğunun birlikte hareket etmesi büyük önem taşımaktadır. Tarihe dönüp baktığımızda Vietnam ve Kuzey İrlanda gibi yerlerde, mağdur ailelerin mağduriyetten sorumlu olanlarla bir araya geldiğini görebiliyoruz. Buna benzer örneklerle tarihte sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak ne yazık ki bunu Türkiye’de gerçekleştirmek mümkün olmadığı gibi, bu durumun önüne çeşitli engeller çıkarılmıştır. Biz bu çatışma döneminde kadınları 1990’lı yıllarda sadece çatışmalarda ölen oğullarının cenazelerinde ‘Vatan Sağolsun’ derken gördük. Çocuğunu kaybeden bu insanların çoğu yoksul ailelerdi. 1990’lı yılların sonuna geldiğimizde ve Abdullah Öcalan⁹ yakalandığında çocukları askerken öldürülmüş bu kadınları, Öcalan’ın İmralı adasındaki yargılamaları sırasında bir tür tiyatro oyununun parçası olarak tekrar gördük. Bu kadınlar ellerinde Türk bayrakları ile ‘Asın’ diye bağırıyorlardı. Bu üzüntü verici birşeydi çünkü çocuklarını kaybetmenin acısını yaşayan bu kadınların devlete karşı seslerini yükseltmeleri gerekirken ne yazık

---

9 Kürdistan İşçi Partisinin Kurucularından ve liderlerinden

ki tam tersine ordu tarafından kurgulanmış bir tiyatronun parçası haline geliyorlardı. Bu açıdan bakıldığında Türk kadınlarından çıkan güçlü bir sese tanıklık edemedik diyebiliriz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bazı sözler ifade eden bir Türk kadınından bahsetmek istiyorum. Milletvekili Birgül Ayman Güler mecliste bir konuşma yaptı ve Kürtler ile Türklerin hiçbir zaman eşit olamayacağını ifade edip hangi eşitlikten bahsedildiğini sordu. Bu kadına dışardan baktığınızda kendisinin modern Türkiye kadınının bir örneği olduğunu düşünürsünüz. Kendisi hem bir akademisyen, hem de bir milletvekili yani önemli bir figür. Bu milletvekili mecliste yaptığı bu konuşmadan sonra bir sürü yerden konuşma daveti aldı, konferanslarda konuştu ki bu davetler özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinden geldi. Kendisine karşı çok sayıda beğeni ifade edildi. Böyle bir insanın gördüğü kabul, eşitlik fenomenine aykırı bir şeydir. Bu sizce normal bir şey mi? Sizce doğal bir durum mu? Bizim biraz tarihin derinliklerine gitmemiz gerek. Çok değil bir asır önce Türkler ve Kürtler nasıl yaşıyordu ona bakmamız ve eşitlik kavramı üzerine yeniden düşünmemiz lazım.

Kadının barışçıl doğası her an ortaya çıkabilir. Ancak ben bu milletvekilinin sözlediği sözlere katılmıyorum. Kadınların doğuştan barışçıl olduğunu düşünmek doğru bir argüman değildir. Bu inanış daha çok kadınların sezgisel olarak çocuklarını korumak istemeleri ve bu yaklaşımı hayatın diğer alanlarına da yaygınlaştıracığı fikrinden doğmaktadır. Ancak bu yaklaşım yanlıştır. Öte yandan batılı kadınlar pasif olmaya itiliyor. Bu çatışmanın bu kadar

uzamasının sebeplerinden biri de budur. Kürtlerin geleneğinde eğer bireyler ya da topluluklar arasında bir kavga varsa ve bir kadın başındaki yazmayı alıp yere atarsa o kavga o kadının onuruna tam o anda sona erer. Peki, bu hala gerçekliğini koruyan bir yaklaşım mı? Hayır. Eskiden bir kadının yazmasını ortaya atması yeterdi ama artık bu geçerli değil. Artık tarihin eşitsiz ve şirofrenik bir şekilde algılanması sözkonusu. Peki, buradan çıkış yolu nedir? Öncelikle bilinçli olmak ve kendini beğenmişlikten vazgeçmek gerekir. Milletvekili Birgül Ayman Güler'in kendine sorması gereken soru biz nasıl eşit olabiliriz olmalıdır. Savaşlar ya da çatışmalar sadece silahla yapılmaz.

Başa dönüp kendimize bu sorunun ne zaman ve nasıl başladığını sormamız lazım. Önce dili yasakladılar, sonra toplum üzerine baskı kurdular, en son ortaya çıkan da silahlar oldu. Bu zalim çemberin, bu kısır döngünün dışına çıkabilmemiz için silahların gömülmesi gerekiyor. Sınırlamalarımız her neyse onların üstesinden gelip mevcut konumumuzu ortadan kaldıracak yeni bir yaklaşım geliştirmemiz lazım. Mesela Kürtlerin dil hakkı konusundaki mücadeleye Türk kadınlarından çok daha önemli katkılar sağlanabilirdi ama malesef sesleri çok zayıf kaldı. Her şeye yeniden başlamalı ve bu sefer doğu ile samimi bir ilişki kurduğumuzdan emin olmalıyız. Bunun gerçekleşme potansiyelinin yüksek olduğunu 'Dağına Ardına Bakmak' kitabım için çalışma yaparken fark ettim. Ben bunu batıdaki insanlardan aldığım mesajlarda, samimi itiraflarda bulunan muhafazakârların yazdığı mektuplarda gördüm. Bunlar bana toplum konusunda yeni umutlar verdi. Güç aktarılabilirdi

için yeniden doğal düzene dönebiliriz. Ben hala buna inanıyorum ancak bu hükümet kendi propaganda metodlarına devam ederek toplumları yalnızlaştırmaya devam ediyor. Değişim imkânı çok zayıf görünmektedir ve hükümette bu konudaki yaklaşımını değiştirmiş değildir. İşte bu yüzden daha fazla çalışıp çabalamalıyız. Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Moderatör: Yıldız Ramazanoğlu

Çok teşekkürler Bejan. Senin konuşman beni oldukça etkiledi. Bir Türk marşı var ‘On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan’ der. Bunlar çok ilkel ve toplumdaki farklılıkları gözardı eden ifadeler. Bu kesinlikle tek yönlü bir sorun değildir. Çok önemli bir kaç tane Kürt şair var ve onların yazdıklarını basmayan Kürt dergisi var mesela. Kürtler bazen ‘bilmiyorduk’ ya da ‘biz bölgemizde bunun olduğunu bilmiyorduk’ derken aslında devletle aynı tepkiyi vermiş oluyorlar. Irak’a savaş açıldığında pek çok insan Amerikan hükümetinin bu kararına karşı tepki vermediği için Amerikan halkına çok kızdı. Bu durum karşısında görüşlerine çok değer verdiğim Amerikalı tanınmış bir kadın entellektüel ‘Lütfen insanlardan nefret etmeyin çünkü onlar bazı şeylerin farkında değiller’ mealinde bir makale yazdı. Ancak biz şu anda neler olduğunu biliyoruz çünkü yaşananlar hakkında belgeseller yapıldı, kitaplar yazıldı. Belki eskiden batıda yaşayan insanlar doğuda neler yaşandığını bilmiyorlardı ama şimdi hepimiz biliyoruz. Ancak birşeyi bilmek demek hepimizin o duruma karşı aynı yaklaşımı sergileyeceğimiz anlamına gelmiyor.

Şimdi sözü bir sonraki konuşmacımız Sayın Nurcan Baysal'a bırakmak istiyorum. Nurcan Birleşmiş Milletler'in yanı sıra Türkiye'de de bir dizi sivil toplum kuruluşu içinde çalıştı. Birleşmiş Milletler'deki görevi sırasında Güneydoğu'daki, özellikle de Diyarbakır'daki kadın gruplarını güçlendirmek için çalışmalar yürüttü. Aynı zamanda zorunlu göç mağdurlarının yüzyüze kaldığı sorunlar üzerine çalışmalar yürüttü. Şimdi gazetecilik de yapıyor ve Birgün gazetesine köşe yazıları yazıyor.

Konuşmacı: **Nurcan Baysal**¹⁰

Nurcan Baysal

---

10 Nurcan Baysal Birleşmiş Milletler'in yanı sıra Türkiye'de pek çok sivil toplum kuruluşunda çalışmıştır. Aynı zamanda günlük yayınlanan *Birgün* gazetesi için dönemsel yazılar yazmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için çalıştığı dönemde özellikle Diyarbakır'daki kadın örgütlerinin güçlendirilmesi üzerine çalışmalara yoğunlaşmış, Güneydoğu Anadolu Kadın Girişimcilik Danışma Kurulu'nun kuruluşunda yer almıştır. 2005 yılında üç arkadaşıyla beraber Diyarbakır Kalkınma Merkezi Derneği'ni kuran Baysal, zorunlu göç, kırsal kalkınma ve yoksullukla ilgili bir takım çalışmalar yürütmüştür. 2009'da kurulan Diyarbakır Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün kurucu üyelerinden biridir.

Bugün sizlerle Doğu Anadolu'nun kırsal bölgelerinde yer alan köylerdeki yaşama ilişkin tecrübelerimi paylaşacağım. 2009 ile 2013 yılları arasında 5 yıllık süreyle Özyeğin Vakfı'nda çalıştım ve Vakfın kırsal kalkınma programını oluşturdum. 2012 ile 2013 arası dönemi ise Kavar¹¹ üzerine kitap yazmakla geçirdim ve bu kitabın hazırlığı için çoğunluğu kadınlardan oluşan çok sayıda insan ile görüştim. Kavar'ın öyküsü aslında Kürtlerin yaşadıklarını yansıtmaktadır. Kürtlerin üzerine artan baskı sonrasında köyden 35 genç erkek dağa çıkar. Kavar havzasında bulunan üç köy boşaltılmış, 93 ev yakılıp yıkılmış, siviller kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmüş ve Van'dan sadece 5 kilometre uzakta olan bir başka köyde ise insanlar korucu¹² olmayı kabul etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra ise önceleri yaklaşık 4000 kişinin yaşadığı havza tam bir hayalet bölgeye dönüşmüştür. Bazı köyler tümüyle boşalırken bir kısmında ise sadece topraklarına göz kulak olmak isteyen yaşlı insanlar kalmıştır.

Kavar üç ile dört göç dalgasına maruz kalmıştır. İnsanların pek çoğu büyük şehirlere göç etmek zorunda kalmış, özellikle kadınlar büyük zorluklar yaşamışlardır. Kocaları ya öldürülmüş, ya hapiste ya da firarda olan bu kadınlar yalnız kalmışlardır. Türkçe bilmeyen kadınlar çocuklarını da okula gönderememişlerdir.

---

11 Bitlis'in Tatvan ilçesine bağlı bulunan Kavar Havzası Türkiye'nin en düşük sosyo-ekonomik göstergelerine sahiptir.

12 Resmi adı *Geçici ve Gönüllü Köy Korucuları* olan bu uygulama 1980'li yılların ortasında dönemin başbakanı Turgut Özal'ın talimatıyla devlet tarafından başlatılmıştır. Koruculuk sisteminin amacı olarak, köy ve ilçelerde yaşayan sivil insanların silahlandırılması ve bu sayede Kürdistan İşçi Partisinin (PKK) saldırılarının engellenmesi olarak ifade edilmiştir. Büyük çoğunluğu Kürt kökenlilerden oluşan Köy Korucuları devlet tarafından silahlandırılmıştır.

Kürtlere yönelik düşmanlık ve karşıtlık sebebiyle pek çok şehirde fırsat kapıları bu insanlara açılmamıştır. Bu insanlar kiralayacak ev bulamadıkları gibi ailenin genç kızları da çalışmak için tekstil atölyelerine gönderilmişlerdir. Kavar'ın kadınları böylece yaşamın içinde kaybolup gittiler.

Kavar halkı 2000 yılından itibaren köylerine geri dönmeye başladı. Ancak bu uzun süren ve halen devam eden bir süreçtir. Öyle ki halkın çoğunluğu hala İstanbul'da yaşamaya devam etmektedir. Kürt halkının evlerine geri dönüşü üzerine hala çok az bilgi vardır bu sebeple kimse gerçekte tam olarak ne yaşandığını bilememektedir. Ancak şunu söyleyebilirim, Kavar halkı geri döndüğünde tam olarak dibe vurdu çünkü hiçbir şeyleri yoktu. Ne paraları ne de herhangi bir mülk vardı. Dönerken pek çoğu bir yandan da dönmek için güvenli koşulların oluşmadığını, içine girecekleri bir evleri olmadığını düşünüyordu. Ama öte yandan artık sürekli olarak hakarete maruz kaldıkları büyük şehirlerde de yaşamak istemiyorlardı. Geri dönmek onlar için büyük bir zorluk, ciddi bir mücadeleiydi. Ancak adım ilerleyerek, köy köy giderek bu dönüşü gerçekleştirdiler. Bir köyün arazilerinde çalışıp diğer bir köyün evlerinde kaldılar. Askerler onların gece köyde kalmalarını yasakladığında tarlalarda saklanıp uyudular. Kavar'a her gittiklerinde askerlerin şiddet ve hakaretine maruz kalıyorlardı. Pek çoğu evleri dinamitle havaya uçurulduğu için evlerinden geriye kalan hiçbir şey bulamadı. Bu insanlar çok sayıda korkunç olay yaşadılar. Çadırlarda konakladılar, camilerde yattılar, hatta bu camilerin halıları korucular tarafından çalındı. Ne gidecek okul, ne de kullanacak su ve elektrikleri vardı.

2013 yılına gelindiğinde bir evde 4-5 ailenin birlikte yaşadığına rastlanılıyordu. Görüştüğüm insanlardan birisi bana şunları söyledi: ‘Kendimi burada rahat hissetmiyorum çünkü askerler sürekli gelip evimizi basıyorlar. Buraya geldiğimizde hiçbir yeri tanıyamadım. Anneme “bizim evimiz bu mu? Ben burada mı saklambaç oynuyordum?” diye sordum. Bir sene evimizin kapısı olmadan, pencerelerimizde cam olmadan yaşadık. Her yeri dinamitle havaya uçurmuşlar. Her şeyi yıkıp dökmüşler. Biz burada yetim gibi yaşadık. Devlet şimdi istese her an üstümüze ateş açar.’ İnsanlar bunları bana 2013’te ifade ettiler. Köye gittiğimde benim de tanık olduklarım bunlardı. Bu insanlar sürekli aşağılanıyorlardı. Şimdi ise tazminattan bahsediyoruz. Tazminat elbette önemlidir ama bundan daha da önemlisi yetkililerin bu insanlara artık saygıyla yaklaşması gerektir.

Üzerinde durulması gereken üç konu vardır. Bunlar: Adalet, Hakikat ve Yüzleşme. Kadınlara ilişkin olarak biz daha sadece buzdağının tepesini gördük. Çatışma sırasında kadınların yaşadığı tacizi ve tecavüzü duymadık. Üstünden beş sene geçer yine bir şey duymayız. Kadınlar böyle birşeyden bahsetmek için ailelerinden korkuyorlar. Ülkedeki ataerkil sistem sebebiyle geçiş döneminin kadınlar üzerinde daha fazla etkisi olduğunu akılda tutmak gerekir. Adaletin sağlanabilmesi için kadınları dinlememiz lazım çünkü her şey evden, maldan mülkten ibaret değildir. Bunların ötesine geçmemiz lazım. Bizim gibi muhafazakâr toplumlarda kadınların geçmişle yüzleşebilmesi için farklı yöntemlerin kullanılmasına, uygulanmasına ihtiyaç vardır.

Size anlatmak istediğim bir hikaye var. Bölgedeki köylerden birinde kadınların süt için inekleri günde iki kez sağması gerekiyordu. Öyle ki sabahları 1,5 saatlik yol yürüyüp ineklere erişmeleri, yarım saat boyunca onları sağmaları ve yine 1,5 saatlik bir yol yürüyerek geri dönmeleri gerekiyor. Bu durumun aynısını bir de akşam tekrarlamak zorundalar. Bu durum yüzyıllardır böyle devam ediyor. Ben bu zahmetli yolculuğu yapmayı denedim ama yapamadım! Yoruldum. Yolda çok kaya vardı ve bu yolculuğu yapmak çok zordu. Kadınlar bunu üzerine bana şunu söylediler ‘Kırsal kalkınmadan bahsediyorsun ama biz bu bahsettiğinden çok fazla bir şey anlamadık. Ama siz bizim için bu yolu düzeltseniz bizim için çok daha iyi olacak.’ Ancak o yolu düzeltemedik. Bu durum 2009 yılında yaşandı. O zaman bir yetkili bana ‘Kadınlar yüzyıllardır bunu yapıyor sorun nedir ki?’ diye dahi sordu. Yetkililerle bizim araçlarımıza bu yolu yapmaları için benzin vermeleri için pazarlık yaptım. Ama o zaman yanlış bir karar vermiş oldum. 2010 yılında Anayasa üzerine referandum vardı. Yetkililer bana yoğunuz, bu işi referandumdan bir gün sonra yani 13 Eylül’de yapalım dediler. Ben de ‘tamam’ dedim ama daha sonra köylüler referandumu boykot ettiği için bu yolun yapılmadığını öğrendim. Aslında devlet açısından bu yol yapma isteğinin arkasında istihbarati bir niyet varmış çünkü eğer bu yol inşa edilirse hükümetin kırsal alana erişip bilgi toplaması daha fazla mümkün olacaktı.

Çatışma çözümü sürecinde erkekler makro ekonomiyi, meclisi ve diğer kurumları düşünüyor. Ancak hayatın gerçekliği farklıdır. Bu insanlar Kürt kadınının her gün uğradığı hakareti düşünmüyorlar.

Siyasi partiler de gerekli ilgiyi göstermiyorlar. Eğer bugünün gerçekliğinden kaynaklı sorunları çözemezsek yarının sorunlarını da çözemeyiz. Ben Kürdüm. Bu gerçeklik kabul edilmeden sorunları çözemeyiz. Bir siyaset belirlerken bu gerçekliklerin dikkate alınması gerekir ve bu gerçekliği adil bir şekilde görmeden ileriye görmemiz, daha iyi bir gelecek kurmamız mümkün değildir. Kürt kadını devletten adalet bekliyor.

Katılımcılar ve konuşmacılar yuvarlak masa toplantısı sırasında

15 Mayıs 2012 tarihinde Akil İnsanlar Heyeti üyeleri bölgede bir köyü ziyaret ettiler. Kadınlar bu görüşmeye gelirken ölmüş çocuklarının fotoğraflarıyla gelip, köylerinin nasıl yakıldığını anlattılar. Kadınlar Akil İnsanlar Heyetine kendi yaşadıklarını anlatırken bir yandan da anlattıkları videoya alınıyordu. Kadınlardan bir tanesi ‘benim müteahhit olan kocam 28 Aralık 1993 tarihinde askerlerce gözaltına alınıp öldürüldü’ dedi. Kadın devamında şunları söyledi ‘Beni dövdükleri için bayıldım. Kocamın

bacaklarını kırmışlardı. Onu bir kaç kez yerlerde süründürüp katlettiler. Ben kendi kendime bunu neden yapıyorlar diye sordum ama yanıtını bulamadım. 6 tane çocuğumuz vardı. Kendimizi dahi besleyemiyorduk. Sonrasında ancak kocamın cesedinin parçalarını toplayabildim. Sonra da gazetelerde bir turist öldürüldü diye haber yaptılar’. Bu kadın ayrıca şunları da ifade etti : ‘Akil insanlar babasız kalan 20 yaşındaki oğluma ne istediğini sordular o da özgürlük istiyorum dedi. Bunun üzerine akil insanlar ‘şimdi bunun ne ilgisi var?’ demişler. Bu sözler üzerine kadın da akil insanlara ‘ Neden? Bunlar neden oldu?’ diye bağırmış. Akil insanlar sessiz kalmışlar. Kadın ‘Ben bir cevaplarının olmadığını biliyorum. Ben kendimi kocamın mücadele için öldüğüne ikna etmeye çalışıyorum. Ben akil insanlara oğlumu gösterdim ama onlar onu hor gördüler’ dedi. Bugün burada bulunan akil insanlardan rica ediyorum o gün ziyarete giden akil insanlar bu kadına karşı çok duyarsız davrandılar ama siz böyle ziyaretler yaptığınızda bu insanları dinlemeniz lazım çünkü adalet dinlemekle başlar.

Ben bu köye dair bir kitap yazdım. Bu insanlarla yaptığım mülakatlara dönüp baktığımda hepsinin ortaklaşa bir şekilde ‘O gün’ ifadesi kullandıklarını görüyorum. ‘O gün öldürdüler’, ‘O gün geldiler’, ‘O gün askerlere yalvardım’ gibi. Bütün Kürtlerin bir ‘O gün’ü var. İşte ‘O gün’ün üzerinde durmak lazım çünkü aradan 20 yıl geçtiği halde onlar hala ‘O gün’ üzerine konuşuyorlar. Hala ‘O gün’le birlikte yaşıyorlar ve barışamıyorlar. Acı hala ortada. Bu barış sürecine başlayabilmek için bizim bu acının üstüne düşmemiz lazım. Bu insanların kullandığı bir diğer ortak ifade de ‘hakaret’.

‘Askerler bana hakaret etti’, ‘Bebeğimi beşiğiyle yaktılar, baktığımda yüzünde deri kalmamıştı, bana da hakaret ettiler’ gibi ifadeler kullandılar. Bu Kürtler için bir onur meselesidir. Son üç ay içinde görüştüğüm hiç bir insan ‘ben affediyorum’ demedi. Eğer bir kişi affedemezse o zaman bu çatışma sona ermez. İnsanlar öncelikle bu gerçeğin kabul edilmesini istiyorlar.

Bazı insanlar hala koşulların geri dönmek için güvenli olmadığını düşünüyor. Ancak ben öyle düşünmüyorum. 10 yıl önce belki böyleydi ama köylülerde bir güven eksikliği var. Gazetelerdeki haberler milyonlarca insanın geri döndüğünü söylüyor ama bu haberler geri dönüşün ne kadar çok mücadele gerektirdiğini yazmıyor. İşte bu sebepten dolayı köylüler devlete güvenmiyor. Barış için bir imkan var, bu insanlar barıştan konuşuyorlar ve bir daha mağdur olmak istemiyorlar. Yedi yakınını kaybetmiş olan bir kadınla konuştum ve bu kadın da barıştan bahsediyor. Bu kadın bana ‘Yakınlarım ölmesine rağmen barış diyorum. Batı’daki anneler bir oğlum var gitsin vatana feda olsun dediğini duyduğumda bu annelerin ne söylediklerini gerçekten anlayamıyorum’ dedi.

Moderatör: Yıldız Ramazanoğlu:

Nurcan’a çok teşekkür ediyoruz. Bir sonraki konuşmacımıza geçmeden önce önce çay ve kahve için bir kısa ara vermek istiyoruz.

Çay ve Kahve Arası

Konuşmacı Bejan Matur ve VANGİAD Başkanı Kadri Salaz

Katılımcılar Ceren Sözeri ve Işın Eliçin

Moderatör: Yıldız Ramazanoğlu

Nurcan Baysal yaptığı konuşmayla bize hafızanın nasıl bir ağırlığı olduğunu hatırlatmış oldu. Bildiğiniz gibi devam eden bir barış süreci var ve bizim bu süreç üzerine konuşmamız lazım. Bir vakit yapılan bir araştırma çalışması vardı. Bu çalışmaya göre Kürtleri ve başörtülü kadınları görmemek için dışarı çıkmadıklarını ifade eden insanlar vardı. Bu durum Türkiye’de yaşandı ve bundan en fazla sağduyu zarar gördü. Ancak son 10 yıllık süre içinde insanlar daha fazla beraber hareket etmeye başladılar. Ayrıca şimdi parlamentoda daha farklı siyasi kesimler yer alıyor. Türkiye’nin güneydoğusunda ise daha az oranda asker gözlemleniyor. Bunlar iyi işaretler. Ancak hükümet organlarının ‘hak vermek’ kavramını kullanmaktan vazgeçmesi lazım. Siz ancak hakları sunabilirsiniz. Bu kadar şey yaşandıktan sonra, bu kadar geç bir aşamada bunu yapmak iyi değil. Kimseye bir sevinç de vermiyor. İçinizde ne varsa onu da yavaştan kurutmaya başlıyor. Şimdi sözü bir sonraki konuşmacımız Sayın Nil Mutluer’e vermek istiyorum. Teşekkürler.

Konuşmacı: Nil Mutluer¹³

Nil Mutluer

Çok teşekkürler. Ben bugün sözlerimi güzel bağlamayacağım. Hatta belki biraz konudan da sapacağım. Benim ortaya koyacağım yaklaşım kendi yaptığım araştırmalara ve şehirde kendi yaptığım çalışmalara dayanıyor. Zorunlu göçe maruz bırakılarak büyük şehre gelen ve bir tekstil atölyesinde çalışan 25 yaşındaki bir erkekten bahsetmek istiyorum. Henüz daha 10 yaşındayken çok yakınından bir insan vefat etmiş. O zamana kadar insanların ölümlü olduğunu, bir hastalıktan dolayı ya da normal bir şekilde ölebileceğini bilmiyormuş. Ölmek kavramına aşina olmayan bu erkek için bir

---

13 Nil Mutluer Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. IMC televizyonu için Öteberi adında bir program hazırlamakta ayrıca Milliyet gazetesine dosya haberler hazırlamaktadır . Çok sayıda basılı yayını bulunmaktadır. *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (2008) ve *Milli Hallerimiz: Yurttaşlık ve Milliyetçilik, Farkında mıyız?* (2008) isimli iki yayının editörlüğünü yapmıştır.

hedefle öldürmek ise doğal bir şeydi. Ona göre şehitlerin anlaşılması lazımdı ve bu bir kaide idi. Devletin bizim üzerimizde bıraktığı etki işte budur.

Şehit aileleri tam bir izolasyon içinde yaşıyorlar çünkü orduya karşı kitlesel bir tepki verilemez diye düşünülüyor. Türk kimliği şöyle birşeydir: Bütün Türkler asker doğar. Bu Türkiye’de yerleşik bir düşünce şeklidir. Buna göre bütün şehit annelerinin çocuklarının vatana feda olduğunu söylemesi gerekir. Ama bugün artık bazı anneler çıkıp ‘hayır ben oğlumu feda etmeyeceğim’ diyebiliyor. Yani mantık biraz da olsa değişiyor. Ben büyük bir ayaklanma öngörmüyorum. Devam eden iç çatışmalarda insanların çocukları ölmesine rağmen Kürtlere karşı çok belirgin bir düşmanlık da yok. Medyada ‘Ben oğlumu asker olsun diye, hükümet için feda olsun diye büyütmedim’ diyen seslere malesef fazla yer verilmiyor. Az önce verilen arada Nurcan’la yaşadığımız acıların ve tecrübelerin nasıl ortaklaşa bir şekilde hissedildiğine dair konuşma imkanım da oldu.

Türk toplumu bölünmüş durumda, ortada bir homojenlik yok. Bunun yanı sıra sürekli ortaya çıkan yeni kimlikler var. Türkiye’nin batısında yaşayan Kürtler için durum çok zor. Ben doğu ve batı ayrımı sevmiyorum ama batıda kurumsal sorunlar var. Kürtlerin pek çoğu Gezi Parkı protestolarına katılmadı. Şehirlerde yaşayan Kürtler için köklü engeller var. İş bulamıyorlar ya da işlerinde yükselemiyorlar. Ben başörtülü arkadaşlarımla mümkün olduğu kadar dayanışma içinde olmaya çalışıyorum. Bilindiği gibi başörtülü

kadınlar üniversitelerde görev alamıyorlar ve bu çok üzücü bir durum. Hükümetin ortaya koyduğu gerekçeler bizi birbirimizden ayırmıştır. Kendimizi de diğerlerinden ayırıyoruz. Örneğin geyleri kabul etme konusunda önemli sorunlarımız var. Kürtler özgürlük alanını genişlettiler. Şimdi de geyler ile ilgili durumdan haberdar olduk.

Rakamlarla konuşalım. Meclisteki kadın milletvekili oranı % 14. BDP kadın milletvekilili sayısını arttırırken, CHP'nin herhangi bir ilerleme sağladığını göremedik. Adalet sistemi içindeki kadınların oranı ise % 0.8 yani çok sembolik bir rakam. Ama kadınlar öldürülüyor, kadınlar şiddete maruz kalıyor ki bu saldırıların % 75'i kendi çevrelerindeki insanlar tarafından gerçekleştiriliyor.

Türk kimliği tam bir vakum haline gelmiştir. Bunun sebebi ise Cumhuriyet döneminde kadına 'Cumhuriyet olmasaydı haklarının olamayacağını' söylenmesidir. Bunu söylerken Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınların kendi partisinin olduğu unutturulmaktadır. Kadınlar 19. Yüzyıl boyunca grevlere katılmışlardır. Ama bize öyle yansıtılmaktadır ki sanki daha önce kadınların herhangi bir hakkı yoktu, Cumhuriyet gelene kadar herhangi bir hak mevcut değildi. Peki, bugün Türkiye'de bizim ne tür haklarımız var? Şimdi belki kadınlar özgür ama bunun yanı sıra 'modern ideal kadını' temsil etmeleri gerekiyor.

Medeni kanun üzerine bir araştırma çalışması yaptım. 2002 yılında elde ettiğim sonuçlar kadınlar ile erkeklerin eşit olmadığını ortaya koyuyordu. Namus cinayetleri meşru hatta bir hak gibi

görüliyordu. Modern Türk kadınının ideal olanı temsil etmesi gerekiyordu. Size büyük bir gelecek vadeditmektedir. Ancak Türk kadını haklarını arayamaz, haklarını isteyemez, kimliklerini siyasete taşıyamaz, harekete geçmeleri de engellenmelidir. Başörtüsü sorunu büyük bir sorun haline geldi. Ulusal marşta ‘Korkma’ diye bağlayan mısra vardır ama içimizde hep bir korku taşırız. Kimliklerimizin marjinalleştirilmesi ve şiddet bize bu hükümet ve devlet hakkında mesajlar vermektedir. Öldürmenin meşrulaştırılması, şiddetin sembolik görülmesi ve kadının marjinalleştirilmesi, karşımıza hukuk ve devletin uygulamaları olarak çıkar. Biz bunu devlete nasıl izah edebilir, bu durumu nasıl değiştirebiliriz?

Ülkenin doğusuna ziyaretlerde bulunan akıl insanlar heyetinin raporuna gelince, öncelikle burada bu toplantıda bulunduğunuz, yazdığınız rapor ve şeffaflık içinde hareket ettiğiniz için çok teşekkürler. Buna değer veriyoruz. Eskiden bir raporun içerik sayfasını bile göremezdik. Ancak ben diğer tarafın ne düşündüğünü de öğrenmek isterdim. Bence özellikle insanlara yöneltilen sorularda eksiklikler vardı. Bu eksikliğe ilişkin akıl insanlar ne düşünüyorlar? Son derece güzel şeyler de gördüm ama daha fazlasını bekliyordum. İnsanlar barışa karşı değiller. Ben bu yaklaşımı eleştirerek aslında kendimi de eleştiriyorum. Yıllar önce ben kendi toplumuma bakmayı unutmuştum. Ben insanların Atatürk hayranı olduğu bir yerde büyüdüm. Bir durumu farklı perspektiflerden görebileceklerini unutmuştum. Değişimin olabileceğini anlamadım. İnsanların farklı düşünebileceklerini çok geç anladım.

Bu modern Türk kimliği bize küçük korkular veriyor, kimliğimizi geçersiz kılıyor. Bir siyasetçinin karısının, bir öğretmenin, hastanede çalışan bir kadının ya da dini bütün bir kadının nelerden fedakârlık ettiğini kendimize sormamız lazım. Çok değil bundan bir kaç yıl önce bürokratların eşlerine başörtülerini çıkarmaları söyleniyordu. Şimdi ise kadınlar başörtüsü takmaya zorlanıyor. Bu noktada siyasi kamplaşma önemli hale geliyor. Yaşamdaki bu küçük pratikler marjinalleşmeye yol açıyor. Ben Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kürt sorununu sahiplendiğini düşünüyorum ama belki diğer partilerin de bu sorunu sahiplenmesi lazım. Bazen bu neden olmadı diye pişmanlık duyuyoruz. Yaptığım çalışmalar sırasında insanların kızgın olmadığını gözlemledim. Batı'da her iki toplumdan kadınlar birbirleriyle bir araya gelmek için çaba sarfediyorlar ancak arada nasıl bir köprü kurabileceklerini bilmiyorlar.

Bu marjinalleşmede hepimizin suçu ve sorumluluğu var. Siyaseten doğru görünmek için yereldeki bilginin yeterli olduğunu söyleme eğilimindeyiz. Kürt kadınlarının karşısında ifade şeklimizi değiştiriyoruz. Onların karşısında dilimizi yeniden düzenliyoruz. Ancak Kürt sorunu, Türkiye'nin demokratikleşmesi, zorunlu göç, kadın sorunu, şehir yaşamının koşulları, dayatılan kimlikler gibi sorunlar üzerine konuşmamız lazım. Zaman zaman siyaseten doğruluk tam bir siyasi silah gibi kullanılmaktadır.

Peki, ne yapabiliriz? Demokrasiye direnişin kaynağı da buradan gelmektedir zaten. Artık bu mesele Türk ve Kürt kimliklerinin birbirlerine karşılıklı karşıtlığı meselesi değil. İnsanlar ölüyor ve siz

bunu görüyorsunuz. Aynen porselen dükkânına bir filin girmesi ve her şeyi kırıp dökmesi gibi... Erkek arkadaşlarımız en az kadınlar kadar kadın sorununa sahip çıkıyorlar, ortak eğitimler yapılıyor. Artık kimlikler değil altyapı ve dil gibi konular sorun halindedir. Dil konusunda önemli sorunlarımız var. Örneğin okul çocukları için hazırlanmış ders kitaplarında savaşı öven sözler ve vurgulara yer verilmekte. Bu elbette yanlış bir şey. Etrafımızda yani Suriye’de savaş var ve bize düşen aslında bu mentaliteyi değiştirmektir. Çocukların, öldürmenin günlük yaşamın bir parçası olduğunu düşünmesi doğru bir durum değildir. Çocukların içindeki kızgınlığı dizginlememiz gerek. Medya toplumsal cinsiyetler konusunda doğru bir yaklaşım sergileme konusunda kendisini oldukça zorluyor. Ama mesele Kürt sorunu olunca renkleri yine ortaya çıkıyor. O açıdan gelin akıl insanları çok da eleştirmeyelim. Çünkü her ne olursa olsun bu çalışma sorununun hiç tartışılmamasından daha iyi bir aşamayı işaret etmektedir. En nihayetinde ortada bir sansür var ve farklı konular her zaman için rahatlıkla tartışılmamakta. Yeteri kadar soru sormuyor, siyasette barışın dilini kullanmıyor, tam tersine marjinalleştirmenin dilini kullanıyoruz. Siyaset bu noktada sıkışıp kalmış durumda.

Bu konuların savunmasını hep beraber yapmamız lazım. Sosyal devlet çok zayıftır. Çocuklarımızın geleceğini düşünmek, bir çocuğu eğitim kurumlarına göndermek dahi bazen bir lüks haline gelebiliyor. Şehirleşmenin getirdiği sorunlara, kadınların ve çocukların şehirde nasıl bir yaşam sürdürmeleri gerektiğine eğilmemiz gerek. İngilizce’de ‘kadınlar yarı hamile olmaz’ diye bir laf

vardır. Eğer demokrasi ve barış istiyorsak o zaman kimliklerimizden sıyrılıp sorunlara doğru kaymamız gerek.

Tartışma Bölümü:

Katılımcı:

Bu kadar önemli bir toplantıyı düzenlediği için DPI'ya çok teşekkür etmek istiyorum. Van böyle önemli bir toplantının düzenlenmesi için çok güzel bir yer. Buradan dışarıya baktığımızda mavi suları, gölü görebiliyoruz. Düzenleyenlere ve katkıları içinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne çok teşekkürler. Akademi dünyasının da bu sürece dahil olduğunu görmek oldukça cesaret verici bir şey. Bu sabahki bölümden çok şey öğrendim. Benim yaşamımı kökten değiştiren iki tane kadın var:

Bunlardan bir tanesi Koçeri Kurt. Kendisinin Avrupa İnsan Hakları binası önünde dimdik durduğu resimleri görenleriniz olmuştur. O zaman kendisi 80 yaşında, okuma yazması olmayan, Türkçe bilmeyen bir insandı. Ancak çok bilinçli, tarih ve siyasi gelişmeler hakkında çok iyi bilgilere sahip birisiydi. Çatışmalarda ailesinden tam 7 kişiyi kaybetmişti. Ankara'da AİHM hâkimleri karşısında üstünde günlük geleneksel kıyafetleri, başında yazması konuşurken çok gururluydu. Sonra salona bir albay ya da yarbay geldi ve yoksul ve eğitimsiz gördüğü bu kadının konuşmasına engel olmaya çalıştı. Ancak bu kadın bütün kalbiyle, hissettiği gibi

konusuyordu. Duruşma bittikten sonra pek çok insan bu kadının yanına gelip söylediklerine inandıklarını, albay ya da yarbay her kimse onun yaptıklarının iyi şeyler olmadığını, suç işlediğini ifade ettiler. Komutanın yaptıklarını itiraf etmekten başka şansı kalmadı. Öyle ki duruşma salonundan çıkmak isterken o şaşkınlık haliyle çıkış kapısını dahi bulamadı. O kadının bu tutumu benim hayatımı değiştirdi ve bir insan hakları aktivisti olarak bana büyük bir etki yaptı.

İkinci kadın ise tecavüze uğrayan, mağdur olan ve devletin uyguladığı cinsel şiddete karşı çok güçlü bir duruş sergileyen bir diğer Kürt kadınıydı. Hem bir kadın hem de bir insan olarak tecavüze karşı takındığı tutum çok etkileyiciydi. Yaşadıklarına karşılık açtığı dava için o da Strasbourg’a yani Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurdu. Ayağına çorap alacak kadar bile parası yoktu. Türk hükümeti ona sıradan bir köylü kadını diye bakıyordu ama o orada bütün dünyadaki kadınlar için vardı. Çok tarihi bir davaydı. Türk devleti sonunda bu kadına tazminat vermek zorunda kaldı ama buna karşılık bu ihlalden sorumlu olan askerlerini de terfi ettirdi! Hükümetin, devletin burada verdiği mesaj şuydu: ‘Benim askerlerim tecavüz edebilir, ben bunun tazminatını sana öder onları da terfi ettiririm’. Bizim işte bu yaklaşımı cezalandırmamız lazım.

Kavar’da yaşananları çok iyi hatırlıyorum. Ben bu olaylara ilişkin rapor da yazdım. Ama orada insan hakları ihlalleri açısından yaşananlar bugün burada anlatılanlardan çok daha ağır şeylerdi. Kavar köylülerinin bir kısmı hala Van şehir merkezinde yaşıyorlar

ve köylerine geri dönmeye çalışıyorlar. Yaşadıkları bu dram sadece onları etkilemekle kalmadı, bizleri de çok etkiledi. Çatışmaların üzerinden bir süre geçtikten sonra Hizbullah'ın işlediği cinayetler de dahil olmak üzere bütün öldürme olayları bizim için sadece birer rakamdan ibaret olmaya başladı. İnsan hakları savunucusu olan bizler de yaşadığımız travmalar için rehabilitasyon tedavisi almak zorunda kaldık. Pek çok insan hakları savunucusu uzun süre terapi görmek durmunda kaldı.

Şimdi ise barışı elde edebilmek için bir telaş ve heyecan içindeyiz. Tartışılması gereken konulardan bir tanesi de bu türden bir barışı sağlayabilmek için hangi sürecin daha iyi olduğudur. Barışın inşasında bu tür toplantılar çok önemlidir ama bu tür toplantıları düzenlemekte çeşitli sebeplerden dolayı özellikle de yetkililerin yaklaşımı sebebiyle oldukça zordur. Ben şu anda bir siyasetçi olduğum için bu aynı zamanda bir öz eleştiridir de. Bir seferinde kendisinin 'sayıları tamamlamaktan sorumlu' olduğunu söyleyen bir askeri yetkili ile tanıştım. Ben de kendisine bununla neyi kastettiğini sordum. Kendisi her iki taraftan öldürülen insanların sayısını tutuyormuş. Eğer rakamlar arasında bir çelişki olursa bunu ortadan kaldırmak için karşı taraftan daha fazla insan öldüğünü yazıyormuş. Bir diğer sefer ise çocuğunun kemiklerine ulaşmaya çalışan bir Türk anne ile tanıştım. Biz büyük travmalar yaşamış bir toplumda yaşıyoruz ve bunun üstesinden gelmek o kadar kolay olmayacaktır. Ancak bu tür toplantılar bizim birbirimizi anlamamıza yardım ettiği gibi bu soruna nasıl yaklaşacağımıza dair farklı yollar bulmamızı sağlayabilir. Panelistlere çok teşekkür

ediyoruz. Bu çalışmanın yakın dönemde kadınlara bir değişim imkânı getirmesini umut ediyorum. Ben buna inanıyorum.

Katılımcı:

Ben yaklaşık son 20-25 yıldır Van'da kadın sorunları üzerine çalışma yürütüyorum. Hem çatışma hem de depresyon döneminde bu şehirde yaşadım. Bir önceki katılımcı sorunun kalbine işaret etti. Ben bu konularla yıllardır ilgileniyor, bu alanda çalışıyor ve yıllardır yaşamadan sorumlu olan insanlara çeşitli önerilerde bulunuyorum. Ancak benim panel konuşmacılarına da bir eleştirim var. Bugün burada bahsettiğiniz hikâyeler zaten çok iyi bilinen hikâyeler. Ben size isterseniz aylarca buna benzer hikâyeler anlatabilirim. Bir kadın dünyanın her yerinde kadındır. Kadına her yerde kötü davranılıyor, Türk kadınları da bu uygulamalara maruz kalıyor. Bu hikâyeler bilinen hikâyelerdir ve hatta biz daha ağırılarını biliyoruz. Bizim demokratikleşme ve barış süreci üzerine konuşmamız lazım. Eski yaraları kaşımının sorunlara çözüm bulmaya yardımcı olmayacağı belli. Ben bu toplantıda bundan daha fazlasını yani 'işte şu araştırma bu araştırma' denilmesinden daha fazlasını bekliyordum. Biz sorunun ne olduğunu biliyoruz ama yanıtını aradığımız şey 'çözüm nedir?' sorusudur. Geçmişte yaşananlardan konuşmaya başlarsak bu sonsuza kadar devam eder. Şu 20 yıllık süre içinde geriye dönüp baktığımda ben size bir sürü hikâye anlatabilirim. Evet, kadınlar bir sürü sorunla yüzyüzeler. Mesela kızların okula gitme oranı, mesela kadınların sürece katılma oranı çünkü barış süreçlerine katılan kadınların oranı ancak % 24 oranındadır. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) bazı ileri adımlar

atmış olabilir, kadınlar önemli görevlere getirilmiş olabilir ama diğer partilerin de bunu yapması lazım. Aileler çocuklarını uzaktaki liselere gönderemediklerini çünkü ergenlik çağındaki kızlarının akrabalarının yanında kalmasını arzu etmediklerini söylüyorlar. Buna bir çözüm bulmamız lazım. Doğu Anadolu bölgesinde bu sorunlara karşılık çözümler için öneriler hazırladım. Sadece kızların gideceği yatılı okullar kurmamız lazım. Böylece farklı köylerden kızlar bu okula gidebilirler. Çözümler hazırlamamız, öneriler yapmamız lazım. Eski yaraları kaşırsak bir fayda elde edemeyiz.

Nurcan Baysal:

Buna bir yanıt vermem gerektiğini düşünmüyorum ama bir kaç cümle ile görüşlerimi ifade etmek istiyorum. Geçmiş i unutup geleceğe bakmak düşüncesi tam bir klişedir ve yanıltır. Geçmiş hala içimizdedir. İçimiz kanamaya devam ettikçe bizim de geçmişimizle yüzleşmemiz lazım! Geçmiş hakkında konuşabilmek geleceği inşa etmek açısından da önemlidir çünkü eğer geçmişle yüzleşmezsek geleceği kuramayız. Benim önerim ise şudur: Geçmiş i tarihe gömebilmemiz için öncelikle onunla yüzleşmemiz lazım. Siz yatılı okullardan bahsettiniz ama benim önerim ise yüzleşmektir.

Bejan Matur:

Bu şekilde konuşmak anlamsız... Bizim sorunun kökenini araştırmamız lazım. ‘Acı şeyler’ derken bunu kastettim. Bu sebeple önce mutlaka sebeplerden, insan hakları ihlallerinden bahsetmemiz lazım yoksa bir kısır döngü içinde kalacağız.

Katılımcı:

Teşekkürler. Akil insanlar heyetinden bahsedildiği için Türkiye dışından gelen konuklarımıza bir açıklama yapmak istiyorum. Bu tartışma açıkçası beni rahatsız ediyor. Bu ülkede suçlardan sorumlu olanlar sürekli bir çıkar elde ettiler. Hukukun üstünlüğü ilkesi bize bu türden suçların ve insanlığa karşı suçların hukuk organları karşısına çıkartılması gerektiğini söyler. Bu sabahki oturumun moderatörünün de ifade ettiği üzere küreselleşme tepeden tabana kadar devam etmektedir. Eğer bu doğru ise o zaman devletin diğer devletler ve uluslararası kurumlarla bir ilişki içine girmesi ve bu insan hakları ihlallerine karşı girişimlerde bulunması gerekir. Türkiye çok sayıda anlaşmaya taraf olan bir ülkedir. Peki, biz hukukun üstünlüğünü korumayacak mıyız? Sayın Nurcan Baysal'ı akil insanlar heyeti konusunda eleştirmek istiyorum. Eğer ortada doğru bir girişim varsa ben her zaman desteklerim. Ben bu akil insanlar heyetine devletin yeniden yapılandırılması niyetiyle katıldım. Herkesin söz söyleme hakkının olması lazım. İster bu devletin yeniden yapılandırılması, ister geçmişin pisliklerinin ortadan kaldırılması olsun ülkede bazı adımlar atılmıştır. Son bir aylık dönemde kan dökülmemiştir ve bu çok önemlidir. Kimsenin elinde sihirli değnek yok. Ben avukatım, insan haklarını ve azınlıkları savunan biriyim. Bu tür toplantılar bize barış süreçlerinin batılı bencil yaklaşımla sürdürülemeyeceğini göstermektedir. Çözüme doğru ilerlemeler sağlamak için bu tür toplantılara devam etmemiz gerek.

Katılımcı:

Ben 10 yıl boyunca avukat olarak çalıştım. Kişi olarak geçmiş ile gelecek arasında o kadar keskin bir ayrım göremiyorum. En azından hukuk ekseninde bunu görmek mümkün değil. Barış retorik bir şey değildir. Barışı savunmak olumlu bir şeydir ve bu amaç giderek kendisini geliştirir. Bundan iki ay önce bir müvekkilim hakkında açılan davanın duruşması vardı. Müvekkilimin suçu henüz 13 yaşındayken polis kurşunlarıyla can veren Uğur Kaymaz'ın cenazesine katılmaktı. Duruşma hakimi sanıklara '13 yaşındaki terörist Uğur Kaymaz'ın cenazesine katılanlar ' diye hitap etti.

Duruşmaya katılanların protestoları sonrası mahkeme geri adım atmak zorunda kaldı. Gösterilere katılan çocukların yargılamaları devam ediyor. Eğer suçlu bulunurlarsa bu çocuklar 10 yıllarca hapiste kalacaklar. Sizleri çok fazlada sıkmak istemiyorum ama 'O gün' ile 'Bugün' arasında pek de bir fark yok. Ama en azından ortada dökülmeyen bir kan var ve bu benim içinde çok önemli bir şey. Geçmişte yaşanan bu olayların hikayelerini hepimiz biliyoruz ve eğer bir çözüm bulunmaz, bir anlaşma gerçekleşmezse bu hikayeler bizi acıtmaya devam edecektir. Yaşanan gerçeklik üzerine hepimizin farklı algıları vardır. Eğer bu tür toplantılarda da böyle farklı algılar var olmazsa o zaman zaten bizim Türk ve Kürt gerçekliğine daha bütünsel yaklaşmamız lazım.

Geçmişin yaralarını kaşımamak lazım yaklaşımı beni rahatsız ediyor ve incitiyor. Hatta bu yaklaşım beni sinirlendirip çileden

çıkarıyor çünkü benim hikayem aslında devam ediyor. Ben belki yaşını almış bir insan değilim ama başımdan çok şey geçti. Kendi yaşadıklarımın içinde taşıdığım acılar var. Birbirimizin acılarını anlamadan sağlıklı bir barış sürecinden bahsedemeyiz.

Katılımcı:

Herkese saygılar sunuyorum. Ben hiç okula gitmedim. Türkçeyi iyi derece okuyup yazamam. Kürtçe ise saatlerce konuşabilirim. Benim Kürtçe ismim Aşiren ancak nüfus cüzdanımda ise farklı isim yazılmış durumda. Geçmişini unutabilmem için benim Kürt kimliğimin resmen tanınması, çalınmış çocukluk ve gençliğimin bana geri verilmesi lazım. Ben bu tür konuları böyle kalabalık ortamlarda ya da böyle odalarda tartışmaya alışık değilim. Ben sokaklarda dayak yedim. Beni dinlemeden benim adıma, annem adına kararlar veriyorsunuz. Bir insanın neler yaşadığını bilebilmeniz için o insanla aynı dili konuşmanız lazım. Benim babam 1986 yılında öldürüldü yani benden alınıp götürüldü. Ben ölmenin ne olduğunu bilmiyordum. Sadece yaşlanan insanların öldüğünü düşünüyordum.

Özür dileyerek biraz daha konuşmak istiyorum çünkü ilk kez böyle bir platformda kendimi ifade etme imkanı buluyorum. İnsanlar benim adıma bana sormadan karar alıyorlar ama aynı insanlar ben sokakta dayak yerken yanımda değillerdi. Belki beni eleştirebilirsiniz ama Kürt kadını özgür olmadığı sürece kimse özgür değildir. Acının ölçüsü olmaz. Benim annem 6 çocukla ortada kaldı. Bu anlattığım hikaye değil gerçeğin ta kendisidir. Biz kimseden bir

şey dilenmiyoruz, kimse bize hizmet etsin demiyoruz. Yaşadığım çocukluk ve gençlik yılları bana çok fazla seçenek bırakmadı. Bizde batıdaki kadınlar gibi yaşamak ister, çok şey yapmak isteriz ama biz farklı şekilde yaşamaya zorlanmışız. Geçmişle yüzleşebilmek için aynaya bakmamız lazım ve kendimize acaba yeteri kadar vicdanlı mıyız? diye sormamız lazım. Dedim ya ben hiç eğitim alamadım ama bu bana bir kararlılık kazandırdı. Ben bugün burada kendimi İngilizce de ifade etmek isterdim ama o dili öğrenmeye imkanım olmadı. Kendi kendime Türkçe öğrendim ama notlarımı da Kürtçe alıyorum. Bu devletin bir ayıbıdır. Ben bir kadını ve 3 yıldır bir kurumu yönetiyorum. Kendi kendime yazmayı öğrendim ve kendi dilimde yazıyorum. Neden Kürtçe konuşamayayım ki?

Neden Kürtçe konuşursam insanlar bana garip bir insanmışım ya da bir yabancıymışım gibi baksın ki? Neden bana eğitimde Türkçe kullanmayı dayatıyorlar? Ben anadili Kürtçe olan biriyim o sebeple çok sofistike kelimeler bulup kendimi yeterince ifade edemiyorum. Ben bu son demokratikleşme paketi konusunda da çok iyimser değilim. Olumlu şeyler olacağı yönünde beklentim yok. Ama dilim için mücadele ediyorum. Dağa gitmiyorum, özgür alanda dilim için mücadele ediyorum. Kürtçe bir eğitim dili olana kadarda mücadeleyi bırakmayacağım. Bizden öncekiler bunu bizim için başaramadılar ama ben bu mücadeleyi gelecek kuşaklar için sürdüremeye devam edeceğim. Kürt kadını anlamak istiyorsanız önce bu odanın dışına çıkmanız, dış dünyaya açılmanız lazım.

Katılımcı:

Bundan beş ya da altı ay önce bir başka toplantıya katıldım ve orada da bana yaraları kaşıyorsun suçlaması yapıldı. Geçmiş hakkında konuşmak yarayı kaşımak değildir. Böyle düşünmek doğru bir yaklaşım değildir. Batı ve doğu ayrımından bahsettik. Ben Doğu'da dünyaya gelen, burada eğitim gören ama Batı'da, İstanbul'da yaşayan bir Kürdüm. Bir diğer ifadeyle ben her yerdeyim. Barış önemlidir, özellikle de son dönemde kan dökülmüyor olması çok daha önemlidir. Ancak tek yaklaşım bu değildir. Van depreminden mağdur olan insanlar elektrik kesintilerinden, çocukların okula gidemediğinden şikayet ediyorlar ancak biz bu konuları basının işlediğine tanık olamıyoruz. Bu tür sorunlara çözüm bulmak çok zor değildir ama bunun için siyasetin kendi odak noktasını değiştirmesi gerekir.

Zorunlu göç meselesine gelirsek, biz burada sadece zorunlu göçün yarattığı travma ve zararlardan bahsetmiyoruz. Bundan bahsetmek yaraları kaşımak değildir. Benim büyükannem de göçe maruz bırakıldı. Kürtlerin yaşadığı acılar siyasallaştığı için acımızı da acı gibi yaşayamadık. Bir keresinde oğlunu kaybetmiş bir asker annesi beni kucaklayıp ağladı ama bazı insanlar bunun yanlış olduğunu söylediler. Acıların siyasallaştırılmaması lazım. Ağlamak insani bir eylemdir, siyasi bir eylem değildir ve kimsenin de böyle bir şeyden utanmaması gerekir. Kürt kadınları çok şey kaybetti ve bu durum onlar için devam ediyor. Eğer bunun böyle olmadığını söylersem, inkâr edersem yalan söylemiş olurum. Bu konulardan bahsederken 1990'lı yıllardaki karamsarlığı bir tarafa bırakmamız lazım aksi

takdirde tartışma kanallarını kapatmış olacağız.

Katılımcı:

Ben ikinci kez DPI tarafından düzenlenen bir etkinliğe katılıyorum. Boşnak kökenliyim. İstanbul'da doğdum ve çok güzel bir çocukluk ve gençlik dönemi geçirdim. 24 yaşına varıncaya kadar mutlu bir hayatım vardı. Yıllar önce kocam öldürüldükten sonra yaşamım tam bir kâbusa döndü. Bizim gibi kadınları etkileyen çok fazla konu var. Yalnız bir şey beni çok rahatsız etti. Bugün burada anlatılan hikâyeleri ilgiyle dinledim ama bugün burada ifade edilen bazı şeylere yanıt vermek istiyorum. Batı'daki insanların Doğu'daki insanların durumunun farkında olmadığı ifade edildi. Ancak Doğu'daki insanların da Batı'da yaşayan insanların acı çekmediği şeklinde düşünmemesi gerekir. Kendimin Doğu'da yaşayan kadınların yaşamları, içinde bulundukları koşullar hakkında yanlış bilgilere sahip olduğunu fark ettim. Ben bir gazeteci ya da yazar değilim. Kalbinden geldiği gibi konuşan Boşnak bir kadınıyım. Belki sözcükleri iyi kullanamam ama eylemciyimdir. Kürt kadınları Bosnalı kadınların neler yaşadığının farkında mıdır? Bizim başımızdan 12 tane katliam geçti, komşularımız bize tecavüz etti, kocalarımız öldürüldü. Bizim hikâyelerimiz birbirine çok benzerdir. Beni rahatsız eden şey ise çatışma bölgelerinin hepsinin birbirine benzer durumda olmasıdır. Bu bölgelerdeki kadınlar aynı kaderin çilesini çekmektedirler. Kocam öldürüldükten sonra aradan geçen 15 yıllık sürede hayatım tam bir kâbusa dönüştü. Besleyip büyüttüğüm oğlum şimdi 20 yaşında. Ben bir yıl boyunca Kürt kahvesi satıyordum ve pek çok insan gelip bana neden Kürt kahvesi

sattığımı sordu. Bende onlara benim için farketmez, hoşuma gidiyor ve ben de satıyorum yanıtı verdim. Ben kadınlara istihdam olanağı sağlayan bir kadıyım. Yaraları kaşıdığımızı sanmıyorum. Bizim her zaman için böyle hikayeleri duymaya devam etmemiz lazım.

Katılımcı:

Hukuki yönden bir yorumda bulunmak istiyorum. Kadının çatışma çözümünde oynayacağı rolden bahsederken bunun bağlamına dikkatli bir şekilde bakmamız lazım. Hukukun üstünlüğü öne sürülerek mağdurların hakları feda edilmiştir. İnsan onurunu korumak için mücadele eden insanlar vardır ve bu son derece haklı bir mücadeledir. Bizim hepimizin bu mücadelenin parçası olmamız lazım. Ancak bütün tarafların bu mücadelenin eşitlik temelinde olması gerektiğini kabul etmesi gerekir. Aksi halde bir tarafın bir diğer taraf üzerine hâkimiyet kurması söz konusu olur ki bu da mücadeleyi manasız kılabilir. Kadınların çatışmanın çözümü sürecine katılımı son derece değerlidir. Kadınların erkeklerden farklı olduğu aşikârdır. Kadınlar sevgi doludur, bir sonraki kuşağı güçlü sevgileriyle büyütürler. O sebeple bu tür süreçlerin mutlaka onları da içermesi gerekir. Kadınlar kavgadan ziyade sevginin tarafıdırlar, onların katkısı erkeklere göre farklıdır. Hukukun üstünlüğünün temelinde eşitlik ve itibarın olması, Kürtler ile Türkler arasında bir ayrıma zemin sunulmaması gerekir. İnsanlığın gözünde hepimiz eşitizdir. Geçmişte kötü şeyler olmuştur. Türkçe’de söylendiği gibi ‘kanla temizlemek’ süreci yaşanmıştır ve bu yanlıştır. Ancak hukukun üstünlüğünün kendisini bu sorunlardan uzaklaştırmaması gerekir. Taraflar şovenist bir tavır takınırlarsa bu yanlış olur. Kadınların ve

erkeklerin bu mücadelede birlikte, el ele olması gerekir. Herşeyin temelinde sevgi vardır. Teşekkürler.

Katılımcı:

Öncelikle bu yuvarlak masa toplantısını düzenlediği için DPI'ya çok teşekkür etmek istiyorum. Bu savaşın kadınlar üzerine etkisi çok kötü olmuştur. Savaşın en belirgin kurbanları onlar olmuştur. Ben Van'da yaşayan bir insan olarak buna tanıklık ettim. Bu savaşta 5000'i asker-polis olmak üzere 45.000 insan hayatını kaybetmiştir. 45.000 anne ağlamıştır. Ben empati öneriyorum. Bu durumu anlamak için empati şarttır. Ben kendimi batılı bir kadın olarak tarif ediyorum. İzmir'de büyüyen ve solcu bir ailenin kızıyım. Ama bizde devletin şiddetine maruz kaldık. Ben henüz üç yaşındayken babam hapse atıldı. 1980'li yıllarda ülkenin imtiyazlı bölgesinde yaşadım ama Türkiye'de kadınlar için eşitlik olmadığı için kendimi bu mücadeleye adadım. Günün sonunda diğer kadınlar özgür olmadığı sürece benim özgürlüğümün bir anlamının olmadığını fark ettim. Bu ülkede bir marjinalleştirme sistemi vardır. Babası hapiste olan ama ülkenin imtiyazlı bölgesinde yaşayan bir insan olarak Kürtlerin kurban haline getirilmesini anlamaya çalıştım. Bir insanın kendi imtiyazlarını terketmesi çok zordur.

Kürtçe öğrenmeye başladım ve twitter üzerinde Kürtçe mesajlar yazarak arkadaşlarımı da Kürtçe konusunda sarsmaya çalışıyorum. Belki benim Kürtçe yazmam onların dil konusunda daha istekli olmalarını sağlar. Helalleşme kavramına değinirsek, bu ülkenin dindar bir ülke olduğunu hatırlamamız gerekir. Bunun anlamı

helalleşmenin adil ve meşru olması, bu kavramın bir süreklilik arzemesi gerektiğidir. Helalleşme ile birlikte bizim haklarımızın kazanılması gerekir. Hakların kazanılması üç temel şartın yerine getirilmesini gerektirir. Önce ihlaller kabul edilmelidir. İkinci olarak bu ihlallerin tanzim edilmesi gerekir. Üçüncü olarak ise bu ihlallere maruz kalanların bu belirlenen tanzim için rıza göstermesi, bu belirlenen tazminin onlar için tatmin edici olması gerekir. Bunun sağlanabilmesi için çok çaba sergilenmesi gerekir. Bu amaçla müzakereler yürütmek, helalleşmede belli bir seviye sağlanana kadar medyanın da büyük çaba sarfetmesi gerekir. Bu bütün tarafların iyi niyetle ve tam bir taahhülle hareket etmesini gerektirir.

Katılımcı:

Ben CHP üyesiyim. Unutmak mümkün bir şey değildir. Yaşananların hatırası sadece Kürtler için değil bu tür şeyleri yaşamış herkes için canlı kalacaktır. Barışa dair bu söylem çok önemlidir ama Batı'daki insanların bencil olduğunu da söylememek gerekir.

Nil Mutluer

Biz kimliklerimiz üzerinden birbirimizle kavga ediyoruz. Herkes kendi dilini konuşmak, kendi dininin gereklerini rahatça yerine getirmek istiyor. Bizim bu tür sorunları çoğulcu bir yaklaşımla çözmemiz gerekir.

Öğlen Yemeği Arası

Katılımcılar ve konuşmacılar yuvarlak masa tartışmasını Van Şahmaran Otel'de verilen öğlen yemeği sırasında sürdürmüşlerdir.

İkinci Bölüm:

Moderatör: **Aslı Tunç**¹⁴

Tünaydın ve tekrar hoşgeldiniz. Bugün burada olduğunuz ve toplantıya katıldığınız için teşekkür etmek istiyoruz. İkinci bölümün moderatörlüğünü yapmam için beni davet ettikleri içinde DPI'ya ayrıca teşekkür etmek istiyorum. İkinci bölümün ilk konuşmasını yapması için sözü Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonundan Sayın Kate Fearon'a vermek istiyorum.

Konuşmacı: **Kate Fearon**¹⁵

Kate Fearon

---

14 Prof. Aslı Tunç İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Sistemleri bölüm başkanıdır. Demokrasi ve medya, yeni medya teknolojilerinin sosyal etkisi, Türkiye'de medya sahipliğinin yapısı gibi konularda çok sayıda yayına imza atmıştır. Yakın dönemde yayınladığı en son eseri ise siyasi haber bloglarının gazeteciliğin geleceğine etkisi üzerinedir.

15 Kate Fearon Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu isimli partinin kurucularındandır. Belfast Anlaşması adıyla bilinen Hayırlı Cuma Anlaşmasının imzalanması ve Kuzey İrlanda Yasama Meclisinin yeniden açılması süreciyle sonuçlanan müzakerelerde bu partiyi temsil eden müzakere heyetinin başkanlığını yapmıştır. Daha sonra Birleşmiş Milletlerin Bosna Hersek Yüksek Temsilciliğinin Siyasal İlişkiler Bölümünde Direktör Yardımcılığı görevine gelmiştir. 2009 ile 2010 yıllarında Birleşik Krallık'ın öncülüğünde Afganistan'da kurulan Helmand Bölgesi Yeniden İnşa Ekibine hukukun üstünlüğü konusunda İdari danışmanlık yapmıştır. 2012 yılına kadar Kosova Uluslararası Sivil Temsilcilik isimli kurumun Mitrovica Ofisine başkanlık yapmıştır. Yakın Dönemde ise Birleşik Krallık'ın Sudan'da Uluslararası Kalkınma Bölümünde çalışmaya başlamıştır.

Öncelikle sizlere katılımınız, DPI'ya da beni buraya konuşmacı olarak davet ettiği için teşekkür etmek istiyorum. İfade edeceklerim belki sizlerde bir titreşim yaratır ve en sonunda herkesin üzerinde mutabık kalacağı bir noktaya erişebiliriz. Bugün sabah oturumunda yapılan tartışmalar bana bizim Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu çalışmasına başladığımız ilk dönemi hatırlattı.

Sizlere biraz ön bilgi vermek istiyorum. Kuzey İrlanda Türkiye'den uzakta, hakkında çok fazla bilgi edinmeniz için çok fazla geçerli bir sebebinizin olmayacağı küçük bir yerdir. Geçmişte İrlanda Adası bir diğer ada ülkesi olan Birleşik Krallık tarafından işgal edilmiştir. Önceki bölümde dil meselesinden bahsedildi. Bizim de İrlanda'da dilin siyasallaşması gibi bir sorunumuz vardı. Ortaya çıkan yeni siyasi güven sayesinde İrlanda dili de şu anda uyanışa geçmiştir.

İrlanda Adası

Kuzey İrlanda'da Birlikçi (Birleşik Krallık Yanlıları) ile Cumhuriyetçi ya da Milliyetçi toplumlar birbirinden ayrı bir şekilde yaşarlar. Birlikçiler kendilerini Britanyalı olarak ifade edip Birleşik Krallık'ın parçası olarak kalmak isterken, Cumhuriyetçiler ya da diğer adıyla İrlanda milliyetçileri ise Birleşik bir İrlanda isterler. Bunun dini bir yanısıması da vardır. Buna göre Birlikçiler Protestan iken Cumhuriyetçiler Katoliktir. Bu tabi çok genel bir tanımlama ama temel durum ifade etmek için bu kadar genel bir söyleme başvurdum.

Kuzey İrlanda'nın 1.2 milyon gibi küçük bir nüfusu vardır. İrlanda

Adası'nın geri kalan kısmında ise yaklaşık 3.5 milyon insan yaşamaktadır yani Türkiye ile kıyaslandığında oldukça düşük bir nüfus oranıdır. Küçük olduğumuz doğru ama çok uzun süre çok büyük bir sorunu bağrımızda taşıdık. Kuzey İrlanda ile Güney İrlanda yani İrlanda Cumhuriyeti, yine bu bölgelerin Birleşik Krallıkla ilişkileri çok uzun bir süre gergin bir şekilde kalmıştır.

1960 ile 1990 arası döneme 'The Troubles' yani 'Sıkıntı Yılları' adını veriyoruz. Bu dönem çatışmaların yeniden başladığı bir dönemdir ve o dönem bir gerilla savaşı mücadelesi başladı. Toplumun bir kesimi normal yaşamını sürdürürken (sorunun bir parçası da aslında buydu. Bunun çatışmanın bu kadar uzun sürmesine mutlaka etkisi vardı) toplumun bir diğer kesimi mücadele ediyordu. Toplumda yanlış giden bir şey vardı, fazlasıyla parçalanmıştı ve pek çok insan bu durumdan ciddi olarak etkilenmişti. Kuzey İrlanda'nın çok küçük bir yer olduğu göz önüne getirildiğinde böyle şiddetli bir çatışmanın pek çok insanın hayatını kaybetmesi de zor olmuyordu. Pek çok insan yaşanan olaylarda ya yakınlarını ya da arkadaşlarını kaybettiği için çatışmanın etkisi toplumun en geniş kesimlerine kadar yayılmıştı.

1970'li, 80'li ve 90'lı yıllarda sorunu çözmek üzere çok çeşitli müzakere çabaları sergilendi. Zaten en son imzalanan barış anlaşmasının önceden imzalanan anlaşmalardan çok fazla bir farkı yoktu. Ancak son sürecin getirdiği en önemli değişiklik 1996 yılına gelindiğinde Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'nın bir araya gelerek müzakerelere sadece siyasetçilerin değil aynı zamanda silahlı

grupların da katılması gerektiği üzerinde anlaşmalarıydı diyebiliriz. Bu ilk süreç çok fazla kadın katılımcı içermese de yine de elinde silah olan adamları içerdiği için bu müzakerelerin başlangıçta kapsayıcı müzakereler olduğunu söyleyebilirim. Önerilen seçim sistemine göz attığımızda bir kadın partisi kurmanın bizim lehimize olacağını, temsil pozisyonu elde etmek için ise çok fazla oya ihtiyacımız olmadığını fark ettik. Bunun sonucunda kendimizi topluma bir seçenek olarak önerecek şekilde ortaya çıktık. Bizim başlangıçtaki kaygımız yapılacak bir anlaşmanın tasarım ve içeriğinin öncekiler gibi olacağı, değişimden çok kontrol altına alma eksenli olacağı yönündeydi. Biz ise değişim istiyorduk ve bunun sağlanması için kadınlara ihtiyaç olduğunu hissediyorduk. Daha önceki tecrübeler bize müzakerelerin sadece erkekler ile yürümeyeceğini göstermişti. Bunun üzerine farklı yaş gruplarından olan, ancak çatışma sebebiyle çok aktif çalışmalar yürüten ya da çatışmadan direk etkilenen bir grup kadın olarak bir araya gelmeye karar verdik. Farklı iki toplumdan gelmemize ve aramızda önemli farklılıklar olmasına rağmen yine de bir araya gelebildik. Seçmen karşısına çıkabilmemiz için pratik davranmamız, bir değişim ve dönüşüm geçirmemiz gerekiyordu. Seçimlere altı hafta kala partimizi kurduk. Seçilebilmemiz için de bu ilk seçimlere bir seçim bölgesinden katılmamız gerekiyordu. Yaptığımız hesaplamalara göre eğer bölgenin her yanından oy alabilirsek bunun bizim müzakere masasında iki kişiyle temsil edilmemize yeteceğini gördük.

Bizim geçmişte bazı seçim tecrübelerimiz, üniversitede de siyaset yapma imkanımız olmuştu ama bu seçimler yetişkinler olarak

katılacağımız ilk seçimdi. O sebeple yetişkinler dünyasından birileri olarak bir seçim kampanyası yürütmemiz gerekiyordu. Seçim günü geldiğinde heyecanımız en üst düzeydeydi çünkü çok emek vermiştik. Seçilebilecek olmamız fikri bile içimizdeki heyecanı canlı tutuyordu. Ve seçildik de! Sonuçlardan sonra başta biraz panikledik, bundan sonra ne yapıyoruz diye kendi kendimize sormaya başladık. Çünkü seçmenlerimiz bize barış süreci için bir sorumluluk vermişti. Yeniden bir araya gelip aramızdaki farklılıkları da idare edecek üç kılavuz ilkedden oluşan bir siyaset belirledik. Bu ilkeler şunlardı: (1) Eşitlik; (2) İnsan Hakları ve (3) Katılımcılık.

Önümüzde bir dizi engel ve zorluk vardı. Örneğin bizim kürtaj ve doğum kontrol sorununa kafa yormamız gerekiyordu. Mesela hamile olan bir IRA'lı kadın vardı. Acaba gidip onu ziyaret edelim mi diye kendi aramızda tartıştık. Cumhuriyetçilerimiz bunun üzerinde çok fazla düşünülmesine gerek olmadığını, gidip kendisini ziyaret etmemiz gerektiğini söylediler. Karşı taraf yani Birlikçiler ise bu konuda o kadar da rahat değillerdi. Sonunda meseleye siyasi değil insan hakları yönüyle baktık ve kadını ziyaret ettik. Bu prensiplere bağlı kalmayı başardık ve sonuçta tutarlı politikalar belirleyebildik. Katılımcılık açısından ise farklı kesimlerin yaklaşımlarını dikkate almaya karar verdik. Mesela fikirlerimizi ve politikalarımızı birbirimiz üzerinde test ettik ama aynı zamanda bu fikirleri ve politikaları akademisyenler, yerel toplumlar üzerinde de test ederek insanların bize verdiği geri bildirimleri dikkate alarak gerekirse değiştirdik. Ama bütün süreçler boyunca kılavuz ilkelerimize bağlı kalmaya devam ettik. Elbette bu yöntem fazla zaman alıyordu ama

nihayetinde buna değerdı çünkü bu süreç sonunda bir denge ve eşitlik yakalamamıza imkan sağlıyordu.

Jane Connors, Kerim Yıldız, Neşe Akkerman, Peter Spoor ve Esra Nurel

Barış müzakereleri yaklaşık iki yıl sürdü. Süreç boyunca çok fazla iniş ve çıkış yaşanıyordu. Ama bu aynı zamanda zevkli, zaman zaman da tahrik edici bir süreçti diyebilirim. Bizim görüşmelere beklenenden fazla etkimiz oldu ve anlaşmanın parametrelerini değiştirdik. Öyle ki parametreleri geliştirip anlaşmanın gündeminde yer alan konuları dahi genişlettik. Eğer bunu sağlamasaydık bu anlaşmada önceki anlaşmalardan farklı olmayacaktı.

Bugün Hayırlı Cuma Anlaşması adıyla bilinen barış anlaşması uzlaşma, kamusal eğitime kaynak ayrılması ve benzeri konuları içerecek şekilde son halini alıp kabul edilmiş oldu. Anlaşma Kuzey İrlanda içindeki güç dengesini, İrlanda Adası'nın iki yanı

ve yine Kuzey İrlanda ile Britanya arasında olmak üzere yeniden düzenliyordu. Siz Türkiye’de Doğu’dan ve Batı’dan bahsediyorsunuz ama biz İrlanda’da Kuzey, Güney, Doğu ve Batı üzerine konuşuyoruz. Siyasi partiler genelde yapısal durum ve siyaset ile ilgiliyken, biz sosyal ve ekonomik sorunlara ilgi gösteriyorduk. Uzlaşma sorunu bizim müzakerelerimizde gündeme gelmedi. Kimse Güney Afrika’daki gibi bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu düzenlemesi görme taraftarı değildi. Ancak bunun yanı sıra bir devlet memurunun öncülüğünde kurulan mağdurlar komisyonu benzeri oluşumlar elbette ortaya çıktı.

Bazı şeylerin tarihin derinliklerinde kaybolup gitmesini engellemek için ise çeşitli kurumsal girişimler yapılmıştır. Örneğin polis bazı kayıp olaylarını araştırmaya başlamıştır. Ancak daha sonra anlaşıldı ki insanlar hikâyelerini anlatmak istiyorlar. Ama bunun anlaşılması neredeyse bir kaza ya da tesadüf sonucu ortaya çıktı diyebiliriz. Şöyle ki: İrlanda’da neredeyse hemen herkes BBC’nin radyo kanalı üzerinden sabah 8’deki haberleri dinler. Daha sonra bu haber programının içinde bir küçük bölüm ayrılarak bu bölüme ‘Günün Düşüncesi’ adı verildi. Barış anlaşmasından bir yıl sonra programın bu bölümü çatışma sırasında yaşadıklarını anlatan insanlarla dolmuştu. Konuşan insanların çoğu özenle seçilmiş güzel sözcükler kullanıyordu. Mesela insanlar 30 yıl önce çatışma sebebiyle hayatını kaybetmiş bir yakınlarını anlatmak için bu güzel sözcüklerle bezenmiş cümleleri seçerek düşüncelerini ifade ediyorlardı. Öyle ki daha önce hiç bir yerde duyulmamış bu sesleri duymak teşvik edici bir durum haline geliyordu. Bizim yaptığımız

barış anlaşması belki bu seslere bir platform yaratmamıştı ama kendiliğinden ortaya çıkan bu durum bunun aslında bir ihtiyacın gereği olduğunu ortaya koymuştur. Bize göre bunu yapan kurum BBC idi. Herkes kendi seçtiği yol ve yöntemlerle bir uzlaşma kanalı yaratabiliyor ya da hatırlatma imkanı sağlıyordu.

Sözlerimi toparlamam gerekirse biz ilk toplantının gürültülü ve kaotik olacağını biliyorduk. O sebeple biz de ‘Nezaketsiz Siyaset’ yapmaya karar verdik. Örneğin çantalarımızı toplantı salonu dışında bırakmak yerine yanımızda içeri aldık ve herkesin olduğu bir ortamda masanın üstüne koyacak şekilde açtık. Üç kılavuz ilkemizi sürekli olarak aklımızda tutuyorduk. Partinin siyasi yaşamı altı yıl sürdü. Daha sonra diğer siyasi partiler bizi sıkıştırıp siyasi çerçevenin dışına doğru itmeye çalıştılar. Çeşitliliği nasıl sağlayabileceğimiz, fırsatımız olunca bunu nasıl ilerletebileceğimiz üzerine biraz düşünmek lazım.

Moderatör: **Aslı Tunç**

Bu son derece değerli bilgileri ve görüşleri bizimle paylaştığı için Kate’e çok teşekkür ediyoruz. Şimdi ise sözü Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nde görev yapan Sayın Jane Connors’a vermek istiyorum. Söz senin Jane.

Konuşmacı: **Jane Connors**¹⁶

Jane Connors

Teşekkürler. Daha önce 1988 yılında Van’a gelmiştim. Bu toplantının Van’da yapılacağını duyduğumda açıkçası toplantı ilgimi daha fazla çekti. Tekrar Van’da olmaktan dolayı çok memnun olduğumu ifade etmek istiyorum.

Bugün sizlere barışın inşası sürecinde kadınların ne kadar karar sahibi oldukları üzerine farklı bazı ilgi çekici bilgiler vermek istiyorum. Bu tabloya Birleşmiş Milletler’in verdiği yanıttan ama bu yanıtın dahi ne yazık ki tabloyu çok fazla değiştirmedeğinden

16 Jane Connors Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisi’nde bulunan İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nde Özel Prosedürler Birimi’nde Sorumlu olarak görev yapmaktadır. BM’deki kariyerine 1996 yılında Ekonomik İlişkiler Departmanı’nın Kadın Hakları Birimi’nde görev alarak başlamıştır. 2002 yılında ise BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’ne geçmiştir. Farklı eğitim kurumlarında hukuk alanında öğretim üyesi olarak görev yapmış, Londra’da bulunan prestijli üniversitelerden biri olan Afrika ve Doğu Çalışmaları Okulu (SOAS)’ta 15 yıl boyunca öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Kadının insan hakları ve sözleşme organları sistemi üzerine çok sayıda yazılı eseri vardır.

bahsedeceğim. Daha sonra ise benim görev yaptığım Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin çatışma çözümü sürecinde kadınların kapasitelerinin arttırılmasına dair neler yapılabileceğine dair bazı önerilerinden bahsedeceğim. Üzerinde düşünülmesi gereken birkaç konu olduğu gibi açıktan mevcut olan bazı fırsatların olduğunu ifade edeceğim.

Dünya geneline baktığımızda güç ve karar verme mekanizmalarının çoğunlukla kadınlara kapalı olduğunu söyleyebiliriz. Siz bu odada olan insanlar eğer bu şansı yakalamış iseniz o zaman çok şanslısınız ve pek çok kadından daha öte bir pozisyondasınızdır diyebilirim. 2013ün Haziran ayında Parlamentolar Arası Birlik (the Inter-Parliamentary Union - IPU) dünyanın hangi ülkelerinin kadın devlet başkanına sahip olduğu ve kadınların nerelerde siyasette olduğuna dair bir inceleme raporu yayınladı. 2013'ün Haziran ayı rakamlarına göre dünya yüzeyinde sadece sekiz ülkede kadınlar devlet başkanı olarak görev yaparken ,13 ülkede de kadınlar başbakan olarak görev yapmaktadır. Ancak bu kadınların pek çoğu önemli bazı erkeklere yakın olan isimlerdir. Ulusal parlamentoların üyelerinin sadece % 20,9'unu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların temsili açısından istenilen sonucu göstermek için gerekli olan yeterli oranı temsil eden % 30 oranını aşan ülke sayısı ise 35'tir. Bu yaklaşıma göre eğer mecliste %30 oranında kadın temsili olursa bu durumda kadınların siyasette yer almasına ilişkin konular gündemleşebilmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde ancak 4 kadından 1 tanesi sendika üyesidir. Parlamento üyeleri arasındaki oran ise her 10 kişiden ancak 3 tanesi kadındır.

Kadınlar ekonomik kararları alacak sorumluluklardan da uzaktır çünkü dünya'daki en güçlü 500 şirketten sadece 22 tanesinin en üst düzeydeki yöneticisi kadınlardan oluşmaktadır. Avrupa Birliği sınırları içinde kadınların ancak % 3'ü çeşitli işletmelerin yönetim kurulunda yer alabilmektedir.

Birleşmiş Milletler'in 2012'de yayınladığı bir rapora göre, örgütün 2011'de dâhil olduğu 14 barış görüşme sürecinden sadece dört tanesinde tarafların müzakere delegasyonlarında kadınların yer aldığı ifade edilmiştir. Kadınlar sadece Kıbrıs, Gürcistan, Guyana ve Yemen'de sürdürülen barış müzakereleri heyetlerinde yer almışlardır. Bu süreçlerin 12 tanesinde kadınlar arabuluculuk destek ekiplerinde yer almış, sivil toplum ile yapılan düzenli değerlendirmeler sonucunda toplumsal cinsiyet alanında uzman olan isimler bu süreçlerden 5 tanesine dâhil edilmişlerdir. 31 Aralık 2011 itibarıyla 28 barış koruma ekibinden altı tanesinin başında kadınlar yer alırken, 5 barış koruma ekibinin başkan yardımcısı da kadınlardan oluşmaktaydı. Birleşmiş Milletlerin barış gücünde yer alan 125.000 personel arasında askerlerin % 3'ünü, polislerin ise % 10'unu kadınlar oluşturmaktaydı. Birleşmiş Milletler'in ilk kadın barış elçisi ise BM Genel Sekreteri tarafından ancak bu yıl atanmıştır. İrlanda eski devlet Başkanı Mary Robinson Orta Afrika'nın Büyük Göller Bölgesi'ne özel elçi olarak atanmıştır. 2011 yılında imzalanan 9 barış anlaşmasından sadece Somali ve Yemen için imzalanan 2 barış anlaşması kadınlarla ilgili maddeler içermektedir. Bu belki kadınların bu tür barış süreçlerine katılımının etkisinin ne oranda olduğunu açıklayabilecek bir gelişme olarak görülebilir.

Peki, bu konu, yani kadınların katılımı neden önemlidir? Önemlidir çünkü ben insan hakları ilkelerine inanıyorum. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kadınların ve erkeklerin eşitliğini ifade eder. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de bu ilkeyi içerir. Türkiye'nin taraf olduğu Kadına Yönelik Her Türden Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme de (CEDAW) bunu gerektirir. İkinci olarak bu bir sürdürülebilirlik meselesidir. Sürekli bir barışın temel dayanakları olan ekonomik iyileşme, sosyal uyum ve siyasal meşruiyetinin desteklenmesinde kadın çok önemli bir ortaktır. Son 25 yıllık dönem içinde yaşadıkları çatışmaları çözdükten sonra bir anda dünyanın en hızlı gelişen ekonomilerine sahip olan bir kaç ülke bu başarıyı kadınların üretim, ticaret ve girişim alanındaki rollerine borçludur. Bu gelişme aynı zamanda kadınların eğitime erişme imkânını arttırırken, bu ülkelerdeki tarımsal üretim oranını da yükseltmiştir. Kadınlar toplumun sosyal dokusunun oluşturulmasında kilit bir rol oynarlar.

Az önce Kate Fearon'nın ifade ettiği üzere kadınlar, erkeklere oranla kendi maaşları aracılığıyla aile üyelerinin, çocuklarının ve diğer yakınlarının faydalanabileceği harcamaları daha fazla yaparlar. Eğer kadınlar hükümetteyseler bu durumda daha katılımcı bir siyaseti teşvik ederler. Kadınların kamusal kurumlarda olması gerekenden daha az temsil edilmesi ise siyasal meşruiyeti zora sokar, çoğu zaman hükümete ve hukukun üstünlüğüne olan güveni azaltır. Bu faktörlerinde ötesinde, çatışmanın kadınlara etkisinin ne olduğu, çatışma sonrası kadınların ne tür ihtiyaçlarının olabileceği yönünde kadınların direk yapacağı çok önemli bir katkıdan yoksun

olan süreçlerin, kadınları gözardı edeceği ve kesintisiz bir barışın koşullarının ortadan kalkacağı aşikârdır.

Ben kadınların doğuştan ya da doğaları gereği barışçıl olduğu klişesine inanmıyorum ancak onların özellikle toplumsal tabanda barış süreçlerine çok ciddi ve gözle görülür bir katkı yapacağına inanıyorum. Bedensel engelliliği örnek alalım: Cenevre’de bir tramvay sistemi var, bir de bu tramvay yolunun yanı sıra uzanan mazgallar var. Bu yollar inşa edilirken tramvay yoluyla mazgallar arasında geniş boşluklar bırakılmış, bazı insanların bu boşlukları farkedemeyebileceği hesaba katılmamış. Bu hem engelsiz insanlar için hem de tekerlekli sandalye kullanan insanlar için bir sorun teşkil etmekte. O sebeple eğer bir şehirde bir şeyler tasarlanıyorsa bedensel engellilerin durumunun da mutlaka dikkate alınması gerekir. Aynı şey toplumsal cinsiyet açısından da geçerli. BM Güvenlik Konseyi’nin toplumsal cinsiyet konusunu çatışma çözümüne dâhil etmesi uzun yıllar almıştır. 2000’de BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1325 sayılı kararla birlikte kadın ve çocukların çatışmalar sırasındaki en savunmasız kesimler olduğu kabul edilmiştir. Bu çok iyi bilinen bir karardır ve kararın başlığı ‘Kadın, Barış ve Güvenlik’tir. Bu karar çatışmanın toplumsal cinsiyet boyutu olduğunu, bir barış süreci olduğunda bunun toplumsal cinsiyet boyutunun da dikkate alınması gerektiğini açıktan kabul eden ilk uluslararası mekanizmadır. Kadınların çatışmalarda mağdur hale getirildiklerini, Yugoslavya ve Ruanda’da gördüğümüz üzere cinsel şiddetin bir savaş taktiği olarak kullanıldığını tanıyan bir karardır. Çatışma çözümünde kadının rolü, barışın

yapılandırılması ve çatışma sonrasında yeniden inşa dönemlerine özellikle vurgu yaparak adeta çığır açan bu karar, güvenlik konuları üzerine mevcut olan söylemi değiştirmiş, toplumsal cinsiyet konusuyla ilişkili hakların elde edilmesinde çok önemli bir lobi malzemesi haline gelmiştir.

Ancak 2004'e kadar Güvenlik Konseyi, insan hakları ve kadının rolü gibi konuları basit bir şeymiş gibi görüyor, daha çok sert siyaseti öne çıkarıyor, bu tür konuları erteliyor ve bu konu Güvenlik Konseyi'nin öncelikleri arasında değerlendirmiyordu. Ancak Güvenlik Konseyi 2004'te üye devletlerden bu kararın uygulanmasıyla ilgili olarak bir ulusal hareket planı hazırlamalarını talep etti. Şimdiye kadar 43 ülke bu planları teslim etti. Malesef Türkiye hala böyle bir plan sunmuş değil. Belki bunun üzerine biraz kafa yormanız, bu konuları tartışmak için bir araya gelmeniz faydalı olabilir. Ancak uygulama konusunda hala ciddi bir boşluk var. Her seviyede alınmış kararlar, hazırlanmış politikalar mevcuttur ancak uygulama açısından bu boşluklar hala doldurulabilmiş değildir. BM Kadın Örgütü mevcut durum ve etkiyi esas alarak kadınların barış gücüne ve müzakerelere katılımına dair bir raporu geçen yıl yayınladı. Raporu okuduğumda resmen kendimi intihar etmek istiyormuş gibi hissettim. Bu kararın çıkmasında çok önemli bir rol oynayan Bangladeş'in BM Elçisi 2010'da yani kararın alınmasından tam 10 yıl sonra bu kararın bir uluslararası politika mekanizması olarak çok önemli olduğunu, ama uygulanmasında yaşanan hayal kırıklıkları sebebiyle etkisinin çok az olduğunu ifade etmiştir. Bundan dolayı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni suçlamış, Konseyin

uluslararası siyaset çerçevesinde askeri devletlere verdiği destekle birlikte kadını güvenlikten yoksun bir duruma düşürdüğünü, bunun yanı sıra BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin kendi faaliyet düzeni içinde de toplumsal cinsiyeti içselleştirmesi gerektiğini ifade etmiş, Birleşmiş Genel Sekreteri ve BM Sekreterliği makamlarını da eleştirmiştir.

DPI'nın kadının çatışma çözümlerindeki rolü üzerine hazırladığı en son raporlardan¹⁷ birinde Antonia Potter'ın, 1325 sayılı kararın nasıl hayata geçirilebileceğine dair yazdıklarını okuma şansım oldu. Kadınların katılımını sağlayabilmemiz için onların bu alandaki kapasitesinin artırılması gerekir. Bu tür süreçlere katılım için gerekli olan araçların kadınlara sunulması sık karşılaşılan bir durum değildir. Ancak bu tür araçlar çatışma çözümü süreçlerine dâhil olan erkeklere rahatlıkla verilmekte, onlara paralar resmen saçılmaktadır. Biz kendi birimimizde de bu sorunun farkındayız. Yaklaşık 60 ülke bu sorunu gündemleştirmiştir. Elimizde olanlara, mesela insan hakları mekanizmalarına yoğunlaşabiliriz. Her 4-5 yılda bir ülkeler hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır.

Türkiye üzerine değerlendirme ise 2015'de yapılacaktır. Sizler hep birlikte çalışıp bu sürece dâhil olabilirsiniz. Bir önceki değerlendirme raporunu gözden geçirebilir, önerileri inceleyebilir ve hangilerinin uygulandığını hangilerinin uygulanmadığını denetleyebilirsiniz. Görüşlerinizi iletip bunların uygulanıp

---

17 The Role of Women in Conflict Resolution: Roundtable Meeting isimli raporun Türkçe ve İngilizce örneğine
<http://www.democraticprogress.org> adresi üzerinden ulaşabilirsiniz.

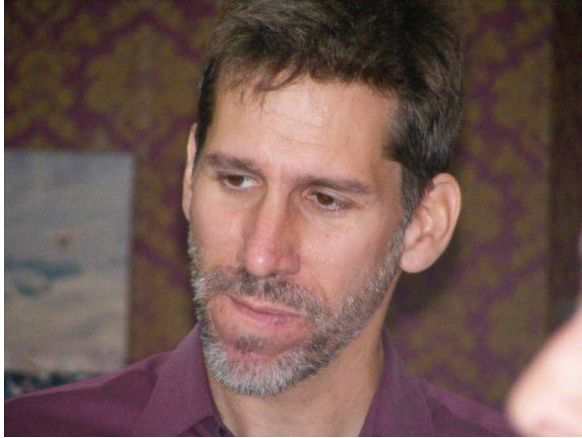
---

uygulanmadığını kontrol edebilirsiniz. Sivil toplum olmadan uygulamaları gerçekleştiremezsiniz. Farklı yaklaşımları bir araya getirmeniz, bir tartışma ortamı yaratmanız gerekir çünkü birbirinden farklı görüşleriniz olabilir ama birbirinizle konuşmanız gerekir. Kullanılabilecek diğer mekanizmalar ise sözleşme organlarıdır. BM İnsan Hakları Komitesi 2012'in sonlarında farklı kesimlerin bir araya gelip Birleşmiş Milletler'in 1325 sayılı kararının uygulanmasını gözden geçirmesini önermiştir.

Benim çalıştığım Özel Prosedürler biriminde ise uzmanlar kültür, işkence, kayıplar, tutukluluk, kadına yönelik ihlaller, gıda ve su gibi tematik konular üzerine çalışmaktadırlar. Tam zamanlı olarak bu konular üzerine çalışan uzmanlar belli haklar konusunda incelemede bulunmak üzere ülke ziyaretleri de gerçekleştirmektedirler. Türkiye'de işkence konusu üzerine özel raportör olarak çalışan uzmanımızın geçiş dönemi adaleti ve çatışma çözümü üzerine de geniş tecrübesi vardır ve temsilcimizin buraya gelip hem sivil toplum kuruluşlarıyla hem de yetkililerle tanışması yararlı olur diye düşünüyorum. Türkiye bu raportörlere daimi olarak ziyaret etme imkânı tanıdığı için bu uzmanlar her an rahatlıkla bu tür bir ziyarete katılabilirler. Bu ziyaretler beş gün ile sınırlıdır. Türkiye bildiğiniz üzere coğrafi olarak çok büyük bir ülke. Nasıl çalışılacağı üzerine önceden tartışmak faydalı olabilir. Kültürel haklar üzerine çalışan ve Türkiye'ye gelmek isteyen bir diğer raportör daha var. Onunla okul kitapları, bireysel durumlar üzerine bilgi mektubu gönderilmesi gibi konuları konuşabilirsiniz. Bu yol son derece etkili bir yol olabilir ve hükümet tarafından ciddiyetle dikkate alınabilir.

Ben aslında daha çok çatışma çözümü süreçlerinin özellikle karar alma aşamasında kadınların eksik olması üzerine konuşacaktım ancak daha çok hem tartışma ortamı yaratmak hem de farklı kesimlerin bir araya gelmesini sağlamak için bazı imkânların mevcut olduğundan bahsetmiş oldum. Konuşmam sizlere çok teorik gelmiş olabilir. Ancak gruplar halinde çalışırsak güçlendirici bir konumda olabiliriz diye inanıyorum. Bazı öneriler tespit edebilir, bunları takip etmek için bir çerçeve oluşturabilirsiniz.

Konuşmacı: **David Gorman**¹⁸

David Gorman

---

18 David Gorman barış diplomasisi ve barışın inşası alanında 20 yıldan fazla tecrübesi olan bir isimdir. Kariyerine 1993 yılında Ortadoğu'da başlamış ve o zamandan bu yana pek çok kuruluşta dünyanın farklı yerlerindeki çatışmalar üzerine yoğunlaşmıştır. Batı Şeria, Gazze Kuşağı, Liberya, Bosna, Endonezya ve Filipinler'de çalışmıştır. İngiltere'nin en prestijli okullarından biri olan London School of Economics'te (LSE) *Kalkınmakta olan Ülkelerde Sosyal Politikalar* üzerine yüksek lisans yapmıştır. Daha sonra Florida Devlet Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisansı yapmıştır. Kıbrıs'ta yaşamaktadır.

Son bir kaç yıldır adı ‘Uluslararası Temas Grubu’ olan bir ekiple birlikte çalışıyorum. Bu çalışmanın bir parçası olarak Filipinler’in güneyinde devam eden çatışmalar için Malezya hükümetinin ev sahipliğinde barış görüşmeleri yürütüyoruz. Bu temas grubunda Japonya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Birleşik Krallık hükümetinden temsilcilerin yanı sıra benim birlikte çalıştığım the Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog Merkezi), Conciliation Resources (Uzlaşma Kaynakları), Muhammidayah ve The Asia Foundation (Asya Vakfı) gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri yer almaktadır. Bu süreç boyunca her geçen gün kadınların sayısı, rolü, önemi ve sürece getirdikleri değerin kabul edilmesi açısından önemli gelişmelere tanıklık etmiş olduğum için kendimi şanslı sayıyorum. Şimdiki Filipinler hükümetinin müzakere delegasyonunun % 40’ını kadınlar oluşturmaktadır. Aynı şekilde Moro İslami Kurtuluş Cephesi (Moro Islamic Liberation Front - MILF) önemli sıçramalar yaparak müzakere masasındaki kadınların sayısı arttırmış, önemlerini fark etmiştir.

Ne yazık ki bu tabloya her yerde rastlamak mümkün değildir. BM Kadın Örgütü 1992 ile 2011 yılları arasındaki 32 barış sürecini değerlendiren bir araştırma yapmıştır. Alınan sonuçlara göre barış anlaşmalarını imzalayan kişilerin sadece % 4’ü kadınlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra üst düzey arabulucuların sadece % 2.4, şahitlerin % 3.7’si ve müzakerecilerin % 9’u kadınlardan oluşmaktadır. Buna ek olarak Filipinler’deki kolaylaştırıcı ekipte hiç bir zaman aynı anda iki kadından fazlası yer almamıştır bilgisini de verebilirim.

Bu ortaya koyduğumuz rakamlar tam tersine işaretler verse de yine de kadınların neden müzakere masasında olması gerektiğine dair olumlu anlamda ciddi bir idrakın geliştiğini söyleyebilirim. Bundan 11 yıl önce Endonezya'nın Aceh bölgesindeki görüşmeler için kolaylaştırıcı olarak çalışırken, Oxfam'da çalışan bir arkadaşım bana görüşmelere daha fazla kadının katılabilmesi için neler yapabileceğimi sordu. Kendi zihnimde bu duruma biraz da alaycı yaklaştım. Bir yandan konuşmalarda her iki tarafın da daha fazla kadınla temsil edilmesi gerektiğini düşünürken öte yandan buna karar vermesi gerekenin her iki taraf olduğunu hissediyordum. En nihayetinde kendilerini en iyi kimin temsil edeceğine karar verecek olanlar bu kesimlerin kendisi olacaktı. Bizim onlara kimin onları temsil edemeyeceğini, kimin yeterince müzakere edemeyeceğini ya da kimlerin elde edilen sonuçları yerine getirme gücü olamayacağını söyleme hakkımız yoktu. Sürece kadınların katılmasının savunculuğunun bizim işimiz olmadığını düşünüyordum. O zaman sanırım kadınların barış masasına dâhil olmasını prensipte anlamıştım ama gerekliliğini yeterince anlayamamıştım. Ama şimdi eğer görüşmelerin kalıcı, kapsamlı ve katılımcı olmasını istiyorsak özellikle biz kolaylaştırıcıların her iki tarafıda daha fazla kadını sürece katma konusunda cesaretlendirmesi gerekir.

Peki bu türden yaklaşım nasıl değişti? Açıkçası BM Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı kararı ve bir dizi Ulusal Eylem Planı bu yaklaşımın hukuki yapısını güçlendirdi diye düşünüyorum. Bunun yanı sıra kadınların neden sürece dahil olması gerektiği,

bu katılımın sürece nasıl yardımcı olacağına dair argümanlarında artık daha iyi ortaya konulup, aynı oranda daha iyi anlaşıldığını düşünüyorum. Bu yaklaşımın savunulması yapılırken kadınların sürece dâhil edilmesinin sadece hukuki ve manen önemli olduğu üzerine durulmamış, onların katılımının barış sürecini daha etkili ve katılımcı bir şekilde geliştirmek için büyük bir imkân olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunun anlamı elbette benim bütün kadınların barışı seven ve daha iyi arabulucular olduğunu düşünmem demek değildir. Benim Filipinler'deki barış görüşmelerinden elde ettiğim gözlemlere göre, kadınlar sürecin dinamik bir biçimde ilerlemesine yardım ediyor, daha önce masada olmayan bazı sorunların masaya gelmesini ve masanın diğer paydaşlara açılarak daha katılımcı hale gelmesini sağlıyorlar. Konunun anlaşılmasına daha fazla yardımcı olacağını düşünerek kadınların barış görüşmelerine katılımını geliştirme sürecinde karşılaştığımız bazı konulara eğilmek istiyorum.

Sayı: Daha fazla kadının masada yer alması konusunda genelde kadınların sayıları ve onların karar verme mekanizmalarında orantısız bir şekilde temsil edilmesi ciddi sorun yaratmıştır. Bu tabloyu destekleyen istatistikler de vardır. Yine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çığır açan 1325 sayılı kararı ve bunun akabinde kadınların barış sürecinin bütün cephelerinde yer almasına çağrı yapan Ulusal Eylem Raporları bu eksikliklerin gereği olarak ortaya çıkmıştır. Filipinler'de sürece % 40 oranında kadınları dahil etme hedefi vardı ve bu hedefe erişildi. Her ne kadar kadınların barış süreçlerine katılımına dair çok kötü bir tablo görülse de burada dikkat edilmesi gereken kadınların katılımını

sadece sayıya endekslememektir. Eğer sadece böyle yaklaşırsak kadınların katılımı neden önemlidir konusunda ifade edilenler gerçek anlamını yitirebilir. Sadece sayıya odaklanılırsa bu durumda bir taraf bunu karşı tarafa karşı göstermelik bir şekilde kullanabilir ve kendi müzakere heyetinde daha fazla kadın temsilcinin olduğunu gerekçesine dayalı olarak kendilerinin karşı tarafa göre daha temsile dayalı ve katılımcı olduğunu iddia edebilir.

Katılımcılar Van Gölü'nde bulunan Ahtamar Adası'nı ziyaret etmişlerdir

Bunun yanı sıra kendi tecrübeme dayalı olarak % 40 oranının hükümet için işlediğini ama isyancı kesimler, örgütler veya gruplar için aynı sonucu vermediğini söyleyebilirim. Hükümetlerin hukuki şartları ve kuralları yerine getirme zorunluluğu daha fazladır. Mesela hükümetler, BM Güvenlik Konseyi kararlarını ve Ulusal Eylem Planlarını takip etmek zorundadırlar ancak devlete karşı mücadele yürüten gruplar açısından kadınları müzakere ekiplerine koymanın önünde bir dizi engel vardır. Bu gruplar hükümetin uygulamaya çalıştığı Ulusal Eylem Planını kendisine karşı savaştıkları devletin

bir başka dayatması olarak algılayabilirler. Bunun yanı sıra örgütü hem siyasal hem de askeri açıdan öncü konumda temsil etmeyen kişileri müzakere ekibine koymakta zorlukta yaşayabilirler. Örneğin hareket için uzun yıllar mücadele etmiş birileri bu kota yüzünden ekip dışında dahi kalabilir. Bu açıdan devlet dışında kalan kesimler açısından biraz daha yaratıcı davranmak, kadınları dahil etmenin neden faydalı olduğunu anlatmak ve bu örgütlerin düşünsel açıdan hareket ettiği noktaları dikkate almak gerekir. Elbette tutulması gereken yol hükümetin sayıları kullanarak karşı tarafa bir şeyler yutturmaya çalışması olmamalıdır. Bu aşamada kolaylaştırıcıların ya da diğer kesimlerin devreye girmesi gerekir.

Rol: Kadının katılımının arttırılmasına dair devam eden tartışmanın bir diğer konusu da kadınların hem görüşme masasında hem de bu alanın dışında oynayacağı roldür. Kadınların müzakere masasına dâhil edilmesine karşı ortaya atılan argümanlardan biri, kadınların zaten barış sürecinin parçası olduğu, masaya gelmelerine gerek olmadığıydı. Ancak burada önemli olan masa dediğimiz şeyin sadece masa olmadığı, aynı zamanda müzakere olduğudur. Ancak kararın verildiği zaman müzakere odasında olmak, bu kararın verilmesi sürecine katılmakla kararın verilmesinden sonra karardan haberdar olmak ya da karar verilmeden önce kadınlara danışılması arasında elbette büyük farklar vardır. Bunun yanı sıra bir diğer konu daha vardır ki ondan da bahsetmek gerekiyor: Kadınların müzakere ekibinde olduğu durumlarda kadınların daha çok toplumsal cinsiyet ve insani sorunların takibi üzerine yoğunlaştığı da görülebilmektedir. Bu tür bir yoğunlaşma onların diğer temel

konularda karar verme süreçlerinde yer almasına sınır koymakta, kadınların sadece bu alanlarda katkı sunabileceği yönündeki algıyı pekiştirmekte, onların özellikle güvenlik gibi alanlarda yapabileceği katkıyı sınırlamaktadır. Bazı kadın delegeler bu duruma karşı mücadele etmişler ve bu konular dışında kalan alanlarda yer almak için ısrarcı davranmışlardır.

Kadınların sadece müzakere masasına değil bütün karar verme süreçlerine dahil olması çok önemlidir. Filipinler örneğine dönersek barış sürecinde hükümette ki önemli görevlerde kadınların görev aldığını görebiliyoruz. Barış sürecinden sorumlu olan bakanlığın idari seviyesindeki sorumlusu bir kadındır. Bunun yanı sıra hükümetin yasama organında da güçlü konumda olan bir kaç kadın yer almaktadır ve bu isimler barış sürecine dahildirler. Masada oturup müzakereleri gerçekleştiren insanların konumunu belirleyecek olan da çoğunlukla bu yasama ve yönetim organları olacaktır.

Önem: 2010'da Filipinler'in Mindanao bölgesinde yapılan müzakereler sırasında Filipin hükümeti ile MILF Örgütü arasında kadınların sürece katılımına hitaben 'anlamli' kelimesinin kullanılıp kullanılmaması üzerine bir tartışma yaşandı. Bu konu sembolik açıdan önemli olduğu için yaşanan tartışma sebebiyle görüşmeler kesildi. Hükümet 'anlamli' kelimesinin eklenmesiyle birlikte kadınların katılımının sadece sembolik bir durum olmadığını kabul edileceğini ifade ederek bunun kullanılmasının gerekli olduğunu söylüyordu. MILF örgütü ise bu tartışmanın kendilerinden bir şeyler götürdüğünü ve hükümetin kendisini dayatmaya çalıştığını

düşünüyordu. Ayrıca hükümetin üstü kapalı bir biçimde örgütün kadınlarının katılımını anlamlı bulmadığını ima etmesini kendilerine yapılmış bir hakaret olarak algılıyorlardı. Daha sonra MILF bize özel olarak bu konudaki görüşlerimizi sordu. Bu görüşmede farkına vardım ki bu konunun hem uluslararası anlamda hem de hükümet açısından neden bu kadar önemli olduğunu anlamamışlardı. İlk kez kendimi birilerine, barış sürecindeki orantısız sayıları bir tarafa bırakıp neden kadınların süreçte yer almasının çok önemli olduğunu anlatırken buldum. Daha sonra hiç sıkıntı yaşanmadan bu ‘anlamlı’ kelimesi eklendi ve görüşmeler devam etti. MILF müzakere heyetine de önceleri heyete danışman olarak destek sunan iki kadın dahil edilmiş oldu.

Görüşmeler devam edip, kadınların da sadece varlıklarını belli eden bir görüntüden sıyrılıp daha aktif kesimler haline geldiğini görünce, görüşmelerde bazı gözlenebilir farklılıkların oluşmaya başladığını da fark ettim. Birincisi kadınların dahil olmasıyla birlikte ortaya eskiden mevcut olmayan bir yaratıcılık çıkmaya başladı. Her iki taraftan da masada yer alan kadınların çoğu sivil toplum kökenli kadınlardı. Yani aslında farklı taraflarda oturan kadınlar birbirlerini önceden tanıyorlardı. En azından toplumsal cinsiyet gibi ortak bir konuları vardı ve bütün bu ortak faktörler sayesinde hem görüşme odasında hem de ve daha önemlisi aynen eskiden olduğu gibi görüşme odası dışında birbirleriyle irtibat kurabiliyorlardı. En azından bazı konuları daha geniş araştırıyor, birbirlerini erkeklere oranla daha iyi anlıyorlardı. Çünkü en nihayetinde bu insanların o masanın dışında devam eden kişisel ilişkileri vardı.

İkinci olarak bizim birbirimizle olan ilişkisellik dinamikleri de kadınların sürece dahil olmasıyla birlikte değişti. Bu ilişkilendirmelerin sürekli gelişecek şekilde değişip değişmediği konusunda net bir şey söyleyemem ancak inanıyorum ki bu durum bizim birbirimizle farklı ilişkiler kumamıza, hatta bazı durumlarda aramızda daha etkili iletişim kanalları yaratmamıza, masada kadınların ve erkeklerin olduğu karma bir tablo olmadığı zaman üzerinde durmayacağımız sorunlara ilgi göstermemize imkan yarattı. En azından daha fazla dinamizm getirdi.

Üçüncü olaraksa kadınların çoğu kez masadan uzak tutulan % 51’lik kesimi daha fazla anlaması söz konusu olabilir. Erkeklerin güvenlik gibi konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olması, bu sorunun savaşımların üzerine olan etkisini tahmin edip anlaması daha fazla mümkün olabilir. Kadınlar ise bu tablonun toplum üzerine olan etkisini daha iyi anlayabilecek durumdadır. Erkeklerin toplum içindeki kadınlara erişmesi ve onların kaygılarını anlaması aynı kadınlarla birebir konuşma şansı olan kadın kesimlere oranla daha azdır. Ancak şunuda eklemem lazım, bu sorunları masanın karşı tarafına iletme konusunda erkekler bazen daha başarılı olabilir. Belki de bu durum sadece Filipinler’de Marvic Leonen isimli bir üniversite hocasının hükümet adına başmüzakereci olduğu dönem için geçerli birşey olabilir.

Van Gölü'ndeki Akdamar (Ahtamar) Adası'nda bulunan Surp Haç Kilisesi 915-921 yılları arasında adayı ziyaret eden rahip ve mimar Manuel tarafından inşa edilmiştir. Ada ve kilise DPI tarafından düzenlenen yuvarlak masa toplantısı sonrasında katılımcılar tarafından ziyaret edilmiştir.

Dördüncü olarak kadınların sürece katılmasıyla birlikte çoğunlukla diğer azınlıklara da bir kapı açılmakta, genel anlamda süreç daha katılımcı bir hale gelmektedir. Yine Filipinler'den örnek vermek gerekirse, taraflar daha fazla kadının katılımının statükoyu değiştirmedigini, hatta bu katılımın görüşmeler ve aynı zamanda parti içindeki dinamikleri arttırdığına tanık olunca delegasyonlarını hem görüşme odası içinde hem de dışındaki alanlarda geliştirme konusunda daha fazla rahatladılar. Kadın delegelerde erkek delegelerin erişmekte zorluk yaşadığı farklı sektörlerdeki erkek ve kadınlara erişme imkânı bulmuş oldu.

Beşinci olarak ise en azından Filipinler'deki görüşmeler için geçerli olan bir konu var ki, o da barış görüşmelerine yeni dahil

olan kadınların ilk aşamada anlamlı bir rol oynama konusunda çeşitli engellerle karşılaşma ihtimalleridir. Kadınlar da masaya anlamlı bir değer, yeni ve taze bir perspektif kattıklarını daha sonraları farkedebilirler. Bu özellikle devlete karşıt olan kesimdeki kadın delegeler için geçerlidir. Çünkü bu kesimler uzun yıllardır çalışmalar yürüten, zaman zaman birbiriyle çelişki içinde olan, eski ve sabit görüşlere sahip olması muhtemel kesimlerdir.

Son olaraksa, bir klişe gibi görünse de delegasyonlara kadınların öncülük etmesi hareketin silahlı mücadeleyi bir taraf bırakıp daha siyasal, demokratik ve katılımcı bir mücadele yolu seçtiği algısının kamuoyunda yayılmasına sebep olabilir.

Filipinler'deki tablo genel kurala istisna bir örnek teşkil etmektedir ama umarım bu tablo ilerde kadınların katılımına ilişkin olarak ortaya çıkabilecek bir değişikliğin işareti olur. Bizim gibi barış çalışması yapanların kadınların katılımını ve masaya getirecekleri imkanları sadece bir prensip olarak değil bir gereklilik olarak görmesi, çok daha iyi algılayıp, gözlemleyip, öğrenmesi ve nakletmesi gerekir. Umarım hem devletler hem de devlet dışında kalan kesimler kadınların katılımını giderek daha az oranda manen ve hukuken önemli bir şey olarak görmeye başlarlar. Bunu sağlarsak barış süreçlerinin kadınları daha fazla içeren, onları daha fazla temsil eden, toplumsal cinsiyet analizleri daha ilerlemiş ve içinde daha fazla yaratıcılık içeren süreçler haline getirebilir, sürecin başarıya ulaşma imkanını arttırabiliriz. Dinlediğiniz için çok teşekkürler.

Moderatör: **Asli Tunç**

Filipinler'deki barış görüşmeleri ve kadınların oynadığı rol üzerine verdiği bu önemli bilgiler için David'e çok teşekkür ediyoruz. Şimdi soru ve cevap bölümünü açmak istiyorum. Söz sizin.

Katılımcı:

David bize Filipinler konusuyla ilgili biraz daha bilgi verebilirmisin? Bildiğim kadarıyla kadınlar uzun süredir ülke siyasetine dahil durumda. Kadınların barış sürecine katılımı için konulan % 30 oranındaki baraj bir baskı unsuru gibi görülebilir ki bu belli oranda anlaşılabilir bir şeydir. MILF kendisi mi kadınları seçmiştir yoksa kadınların kendisi mi sürece dahil olmak istemiştir? Kadınlar neler yapabilir? Bir sorumda Kate için, Kuzey İrlanda'daki Birlikçi ve Cumhuriyetçi kadınları bir araya gelmeye zorlayan neydi? Aradaki bağ ya da bağlantı neydi?

Katılımcı:

Sevgili Kate, sadece Kürt kadınları değil Türkiye'deki aktivistler olarak biz hepimiz bu çatışmanın bir tarafıyız. Kürt kadınlar arasında da çekişmeler, kavgalar var! Bu durumun Kuzey İrlanda'da da yaşandığını tahmin ediyorum. O zaman bu duruma karşı nasıl bir süreç işlettiniz? Örneğin bir partinin bir diğeri üzerine hakimiyet kurmak istediği bir durum olduğunda ortaya çıkan bu çekişmeyi nasıl çözüme kavuşturdunuz? Buna dair biraz somut örnekler verebilirmisiniz çünkü bu sorun burada çok önemlidir.

Katılımcı:

Sevgili Kate yaptığın sunuma dair biraz daha somut örneklerden bahsedebilir misin?

Katılımcı:

Sevgili David, Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ile Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF) arasındaki farklılıklar nelerdir? Görünen o ki MILF kadınları dahil etme konusunda zorluklar yaşamıştır. Peki kadınlar orda olma konusunda istekli miydi?

Kate Fearon:

Çok önemli bir konudan bahsettiniz. Kadınların sürece fiilen katılımı, onların sürece kaçınılmaz bir şekilde katkı sunduğu anlamına gelmez. Bizim açımızdan biz bir numaraydık çünkü Britanya milliyetçiliği ile İrlanda milliyetçiliğini temsil eden taraflar delegasyonlarına kadınları koymazlardı, koysalar bile bu kadınlar müzakerelerde çok fazlasıyla kadınlar üzerine olan konuları gündeme getiremeyeceklerdi. Biz bir kadın platform olduğumuz için utanç duymak istemiyorduk, utançta duymadık zaten. Daha öncede bahsettiğim insan hakları, eşitlik ve katılımcılık başlıklı 3 prensibimiz sayesinde farklılıklarımızı, değişik yaklaşımlarımızı tespit ediyor ve Kuzey İrlanda'da güç paylaşımına dair siyasetlerimizi belirliyorduk. Bu anlaşmadan yani Hayırlı Cuma Anlaşmasından önce güç ve yetkiler sürekli olarak Britanya milliyetçilerinde yani Birlikçilerde toplanıyordu. Ama bu kesimlerinde gerçekte çok fazla güçleride yoktu çünkü sonuçta Londra'daki hükümete ve onların vereceği kaynaklara bağımlılardı. Aslında sanki güçleri varmış gibi

bir yanılsama yaşıyorlardı. Ama gerçekte güç sahibi olan onlar değildi. Bu sebeple çatışma uzun bir dönem tam bir kördüğüm halinde devam etti. Bizim vermek istediğimiz mesaj ise ‘Evet sizin her iki toplumdaki temsilcileri hükümete dahil etmeniz gerek’ yönündeydi. Tabi o dönem Kuzey İrlanda’da bir hükümet kurmak oldukça tartışmalı bir konuydu.

İrlanda Milliyetçisi ya da Cumhuriyetçisi Sinn Féin partisinden arkadaşlarımız ‘Birleşik İrlanda’ istiyorlar, Birleşik Krallık ve o ülkenin hükümetiyle hiç bir işimiz olmaz diyorlardı. Ben İrlanda Cumhuriyetçisiyim, o kökenden geliyorum ama pragmatik açıdan bakıldığında bunun gerçekleşmeyeceği belliydi. Ancak Birlikçi olan ancak benim gibi Cumhuriyetçi kadınlar için empati yapmayı becerebilen o kadınlarla bir ortak noktada buluşabildiğimiz andan itibaren biz zaten yolun yarısını katetmiştik. Eski söylemimden kurtulmak gibi bir zorunluluk hissetmedim ilk başta. Belki şimdi komik gelir ama o zamanlar biz Britanya’nın baskısını söküp atmaktan bahsederdik. Hem bizim hem de onların dilinin uzlaşmacı olmaya başladığı andan itibaren bir araya gelip belli konuları konuşmaya başladık. Herhangi bir dallanmaya olanak vermeden ya da parmakla birini sorumlu olarak göstermeden oldukça olgun bir tartışma için gerekli platformu yaratmış olmamız çok önemliydi.

CHP Milletvekili Melda Onur yuvarlak masa tartışması sırasında

Geçmişte ise bizim kamusal söylemimiz çok gerilimli ve kutuplaştırıcıydı. Aynen bir zamanlar George Bush'un söylediği gibi 'Ya bizdensindir ya da bize karşıdır' şeklindeydi. Bizim siyasal söylememizde aşağı yukarı bu şekildeydi. Biz kadınlar olarak 'Bizimde siyasal bir ağırlığımız var, bizde siyasal geçmişlere sahibiz ve bizde bir gelecek istiyoruz' diyebildik. Biz bir gelecek istediğimizden emindik ve eğer bu kördüğüm aşılmazsa bir geleceğimiz olmadığını da biliyorduk. Uzlaşma ve tavizin olması gerektiğini düşünüyorduk. O açıdan diğer siyasi partilerden daha pragmatik bir parti haline geldiğimizi söyleyebilirim. Siyasi partiler belli bir ideolojik çerçeveye giren ve o çerçevenin dışına çıkmayan partilerdir. Oysa bizim böyle bir ideolojik çerçevemiz yoktu sadece prensiplerimiz vardı ve bütünlüğümüzü koruyabiliyorduk. Bütünlüğümüz ise geçmişin ideolojilerine değil kendimiz ve ailelerimiz için iyi bir gelecek yaratma esasına dayanıyordu. Gerçektede biz masaya geldikten sonra diğer

tarafllarda kendi cephelerinden kadınları öne sürmeye başladılar. Bu noktada adil olmak gerekirse bu partiler arasında başından beri kadınları teşvik eden ve masada belirgin kılan parti ise Sinn Féin idi. Bunun devamında normalde kadınları öne çıkarmayan diğer siyasi partilerde kadınlara yer vermeye, bu siyasi partiler içinde kadınların sesi daha fazla duyulmaya başlandı. Eğer biz ‘Biz feministiz ve kadınlarıda bu barış anlaşmasının bir parçası olarak görmek istiyoruz’ söylemiyle ortaya çıkmasaydık bunlar meydana gelmezdi.

Nasıl bir araya geldiğimize dair bir soru sorulmuştu. 1960’lı yılların sonundan itibaren başlayıp 1970’li yıllar boyunca devam eden Kuzey İrlanda Sivil Haklar Hareketi döneminde pek çok kadın bir araya gelebilmiş ve bu mücadeleye katılmıştı. Belki şimdi size tam bir delilik gibi gelir ama o dönem İrlanda Milliyetçileri yani Cumhuriyetçilerin istihdam ve konut konusunda oy kullanma hakkı yoktu. Ayrıca güç dengeleri konusunda Katolikler ile Protestanlar ya da Cumhuriyetçiler ile Birlikçiler arasında çok büyük farklar vardı. Pek çok kadın bu sivil haklar hareketinin parçası olan kadın koalisyonunun üyesiydi. Oldukça aktif çalışmalar yürüten bu kadınlar aynı zamanda sivil toplum hareketinin bir parçasıydılar. Ortada siyasi partilerin çok durgun, ama sivil toplumun oldukça aktif olduğu garip bir durum vardır. Hatta o dönem sivil toplumun Britanya hükümetiyle kurduğu ilişkiler siyasi partilerin bu hükümetle kurduğu ilişkilerden daha gelişkindi çünkü sivil toplum ve bununla bağlantılı olarak hükümet dışı kuruluşlar içinde yaşadıkları koşulları düşünerek politikalar belirliyor ve bu

politikaları hükümete öneriyorlardı. O dönem Kuzey İrlanda'da herhangi bir hükümet olmadığı için bu öneriler doğrudan Londra'ya yani Birleşik Krallık hükümetine iletiliyordu. Bu dönemde çok sayıda kadın arasında oldukça güçlü ilişkiler gelişti. İşte bu güçlü kadınlar bu seçim fırsatını farkettilerinde 'biz bunun üstesinden geliriz' dediler.

Van Şehrinde güneşin batışı

İlk yaptığımız şey 16 kadın tarafından imzalanan ve kadınları Ulster Halk Koleji'ne davet eden bir mektup yazarak insanları bir toplantıya davet etmek oldu. Ulster Halk Koleji, Kuzey İrlanda'da yetişkinlere eğitim vermek üzere kurulmuş olan ve direktörlüğünü ise 1974'te Kuzey İrlanda'nın ünlü Queen Üniversitesi'nin ilk kadın başkanı olarak seçilen bir kadının yönettiği bir okuldu. Ben 1989'da

Queen Üniversitesi'nin 4. Kadın direktörü oldum. Ondan sonraki 20 yıllık süreçte sadece iki kadın daha Üniversitenin başkanlığını yapmış, bunlardan bir tanesi bir trafik kazasında trajik bir şekilde yaşamını yitirmiş, diğeri ise ülkeden göç etmiştir. Bu toplantıya bizden iki kadın katıldı ancak karşımızda tabanda yıllarca çalışma yürütmüş olan ve bu toplumu bir arada tutmayı başarmış olan çok sayıda kadın bulduk. Bunun yanı sıra hem Britanya hem de İrlanda Hükümetleri bizim yapabileceğimiz bir katkının olabileceğini kabul etmişlerdi. Davet mektubunu yazarken neler yapılabileceğini birlikte keşfetmek içerikli bir metin yazmıştık. Davet ettiğimiz kadınlarda aynen sizin gibi aktivist olarak çalışmalar yürüten kadınlardı. Bazıları doğum kontrolü, bazıları kürtaj, bazıları ise genel anlamda feminist çalışmalar yürüten kadınlardı. Aralarında rahibeler, gazeteciler, iş kadınları vardı. İlk toplantıya yaklaşık 40 kişi katıldı. Bu toplantıya Üniversitenin öğretim üyelerinden Prof. Sydney Elliot'da katıldı. Çok önemli bir akıl insanı olan bu öğretim üyesi oy kullanma, oy kullanma modelleri ve tahminler konusuna ilgi gösteren bir kişiydi. Kendisi bu toplantıda bir hesaplama yaptı ve bize 'sizin masada iki tane koltuğa sahip olabilmeniz için 10.000 oya ihtiyacınız var' dedi. Bizde elbette 10 tanemizin herbiri 1.000 tane oy elde eder ve bu işin üstesinden geliriz diye düşündük.

O toplantıdan itibaren işe koyulduk. Ne bize seçim kampanyasında yardımcı olacak bir reklam ajansımız ne de herhangi bir yerden aldığımız bir mali yardım vardı. Ama insanlarla kalbimizden geçtiği, içimizden geldiği şekilde konuşuyorduk. Kampanyamızın ilk mesajı 'Dinazorlara Güle Güle Diyoruz' şeklindeydi. Çünkü biz

artık siyasi tabirle eski çağlardan buyana ortalıkta olan ve herşeye hükmeden erkeklerin bu yaklaşımından bıkmıştık. İlk toplantımıza gelen kadınlar ana siyasi kesimlerle bir bozuşma içinde olmamızı istemiyorlardı. Bu anlaşılır birşeydir çünkü eğer siz Sivil toplum sektöründe faaliyet yürütüyorsanız güçlü olabilmeniz için buna ihtiyacınız vardır. Ama siyasi dünyaya geçtiğinizde o zaman uzlaşmayı becermeniz gerekir. Bir yandan prensiplerinizi korurken, öte yandan kaliteli bir konsensüs yaratabilmeniz için pragmatik çabaların gerekli olduğunda farkında olmanız lazım.

Herkesin bir haliyle çatışmanın parçası olduğunu kabul etmek gerekir. Eğer birisi çıkıp ‘Ben bu çatışmayı çözeceğim çünkü ben bu çatışmanın ötesindeyim, üstündeyim’ derse bu gerçekçi olmaz. Kendi içimizde komşularımıza, toplumun diğer kesimlerine karşı beslediğimiz önyargıların farkındaydık. Bu sebeple kendi örgütlenmemiz içinde sürekli bir kontrol sistemi geliştirerek ürettiğimiz ve uyguladığımız politikaların herkesin üzerinde mutabık kaldığı, parçası bulunmaktan rahatsız olmadığı politikalar olmasına özen gösteriyorduk. Bir süreç olarak devam eden bu dönem boyunca oluşturulan çok sayıda çalışma grubu haklar sözleşmesi, konut politikası, yerel meclisimizin seçim sistemi, adanın kuzey ve güney’inin sorumlu olacağı konular ve bunun yanı sıra doğu ile batı ilişkileri gibi konular rüzerine çalışmalar yürütmüştür.

Müzakerelere ilişkin olarakta önemli siyasi pozisyonlar elde etmek için çok şuurulu bir şekilde ve tek bir vücut halinde hareket ediyorduk. Diğer taraflar ise kendi seçmen tabanlarına güveniyorlardı. Biz bu

anlamda sayıca bizi destekleyen insan sayısının o kadar yüksek olmadığıнын farkındaydık. İşte bu noktada az önce David Gorman'ın bahsettiği 'anamlı katılımcılık' devreye girmektedir. Belki biz sayı olarak azdık ama katılımımızın anlamlı olduğunu düşünüyorum. Müzakereciler ve kolaylaştırıcılar için çok önemli olan birşeyi yani insanlarla iyi bir ilişki geliştirmeyi garanti altına aldık. Müzakere ilişkilerden ibarettir. Eğer siz temsil ettiğiniz insanlarla kurduğunuz iyi ilişkinin yanı sıra, karşısına oturduğunuz insanlara onların durumuna empatiyle yaklaştığınızı gösterebilirseniz o zaman çok etkili bir müzakereci haline gelebilirsiniz. Bir diğer noktaysa hazırlıklı olmaktır. Her ne kadar kendinizi hazırlar, kendi konumunuzun ne olacağı üzerine kafa yorar, kırmızı çizgilerinizi ve neleri aşamayacağınızı bilerseniz bu sizin için iyi olur.

O sebeple önceden düşünmek ve hazırlanmak önemlidir. Bizim müzakerelerimizde şu anda içinde bulunduğumuz bu odadan çok farklı olmayan bir odada yapılmaktaydı. Müzakerelere 2 yıl boyunca Amerikalı senatör George Mitchell başkanlık etti ve ben gerçekten Amerika'nın yarattığı bu etkiden olumlu faydalandığınızı söyleyebilirim. Sürecin başında Mitchell'a taraflara bazen 3 saat kadar devam eden uzun konuşma süreleri verdiği için çok kızdık. Ama kendisi çok sabırlı biriydi ve bende bu sayede sabırlı olmayı öğrendim. Bütün grupların hazır olduğu zamanlarda oluşturulan çeşitli diyalog grupları dışında yapılan koridor konuşmalarıda çok önemliydi. Biz bu koridor konuşmalarını fazlasıyla yaptık çünkü bizim bünyemizde hem Birlikçi hem de Milliyetçi kesimden insanlar vardı ve biz bu haliyle her partinin kullandığı çalışma ofisine

rahatlıkla girebilecek, onlarla konuşabilecek bir konumdaydık. Diğerleriyle birbiriyle neredeyse karşılaşmıyorlardı. Ancak biz bu koridor görüşmeleri için diğer kesimlerin ‘kendi başına bir grubun parçası’ diye düşünebilecekleri ve dolayısıyla her kesimle rahatlıkla görüşebilecek insanları temsilci olarak seçmeye özen gösterdik.

David Gorman:

Birkaç konuya değinmek isterim. Her sorunda koşullar birbirinden farklıdır. Filipinler’de hükümette ki kadın sayısının orantısız olduğunu söylemekte haklısınız. Bu birazda Filipinlerin kendi konumuyla ilgili bir durumdur. Bu tablonun ortaya çıkmasını sağlayan toplumsal cinsiyet yaklaşımı değil, ailelerin ve kabilelerin oynadığı roldür. Bunun yanı sıra ülkede devlet başkanlığı görevi ya da hükümette bulunmak belli sürelerle sınırlandırılmıştır. Ataerkil biriyseniz ve toplumun genelinde ataerkil ise o zaman size verilen 2. dönem için Kongre üyeliği yapabilme hakkından sonra yerinizi seçmen kitlenizin desteğiyle eşinize devredersiniz. Sonra eşiniz 2 dönem görev yaptıktan sonra yeniden o göreve gelme imkânınız yine aynı seçmen kitlesinin yardımıyla size geçer. Daha sonra isterseniz bu göreve kuzeniniz, kızkardeşiniz veya başka birisi gelir. Burada önemli olan göreve gelenlerin cinsiyetinden çok o koltuğun sizin ailenizde kalmasıdır. Burada asıl bahsetmek istediğim sadece kadınların masada yer alması değil, kadınların bütün karar alma mekanizmalarında yer almasıdır. Müzakereciler hükümet adına müzakere yürüttükleri için hükümette buna uygun insanların olması gerekir. Filipinler bu konuda şanslıydı çünkü müzakere

ile ilgilenen bakanlığın başındaki isim bir kadındı. Filipinler Kongresinde çok sayıda kadın yer almaktadır ve bu isimler idari, yasama ve hukuki birimlere önemli katkılar sunan isimlerdir. O sebeple süreçte aslında çok sayıda kadın yer almaktadır. Bana göre kadınların bu karar mekanizmalarının bütün katmanlarında yer alması toplumsal cinsiyet yaklaşımının hükümetin müzakere pozisyonuna yansımada olanak sağlamıştır.

İkincisi ise kadın hakları konusunda en önemli argümanı ortaya koyan, en önemli savunmayı yapan kişinin ise bir erkek avukat olmasıdır. Bu kişi halefi olan kadın müzakereciye kıyasla karşı tarafın erkek müzakerecileri üzerinde daha etkili ve başarılı olmuştur. Kendisi çok iyi bir hukukçu olan bu kişi, anlamlı katılıma çok ciddi bir şekilde inanıyor, müzakere panelindeki insanların % 40'ının kadın olmasında ısrar ediyordu. Bana göre bir erkek olarak onun bu yaklaşımı karşı tarafta ki diğer erkeğe daha ikna edici şekilde kabul ettirmesi mümkündü. Elbette anlamlı katılımcılığın öneminin farkında olmamak ya da bunu itiraf edememek karşı tarafta ki erkekler için son derece mahçup edici birşeydi. Bu durumun kendisi bile daha anlamlı bir katılımcılığı sağlamak için, kadınların sürece katılmasını sağlama yönünde daha fazla çaba sarfedilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadınların neden masada olması gerektiğini erkeklere anlatmak içinde daha fazla çaba sarfetmemiz gerekiyor.

Sunumumda da belirttiğim üzere, MILF açısından bakıldığında kadınlar müzakere masasında yer almak için uzun süre mücadele

ettiler. Hukukçu olan bir kadın müzakerelerin üzerinden 4 ay geçtikten sonra müzakere delegasyonu üyesi oldu. Müzakere delegasyonu üyesi olana kadar ise bu kadın ya dışarda soğukta ya da odanın arka taraflarında sessiz bir şekilde beklemekteydi. Çok sessiz bir insandı ve köşelerde yapılan o çok önemli tartışmalara, konuşmalara dâhil edilmiyordu. Bu kadının bu türden köşe konuşmalarına katılması çok zordur çünkü bu daha çok erkeklerin kontrolünde gerçekleşen bir durumdur. Birsüresonra bu kadın MILF tarafından delegasyona dâhil edildi. Kendisi müzakerelerde hukuki konularda son derece akıllı başında yorumlar yapmaya başlayınca kendisine daha fazla güvenmeye başladılar çünkü söyledikleri son derece değerli şeylerdi. Dışardan birisi olduğu içinde bir süre sonra çok daha özel bir role sahip oldu ve bir çekişme içinde olan ya da çıkarları olan diğer insanlara kıyasla çok daha etkili olabilecek katkılar sunmaya başladı. Biz kolaylaştırıcılarda kadınların katılımı konusunda teşvikte bulunduk. Eğer biz olmasaydık ve zorlayıcı davranmasaydık MILF'nin delegasyonuna bir kadın katacağını düşünmüyorum. MILF hareketi ayrıca insanları bütün herkesi temsil eden meşru bir hareket olduğuna ikna etme konusunda da sıkıntılar yaşıyordu. MILF kırılğan bir yapıydı ve başta sivil toplum, kendi temsil ettikleri kesimler ve kolaylaştırıcılar olmak üzere çok çeşitli kesimlerden kadınlarında sürece dâhil edilmesi noktasında hareket üzerlerine bir baskı yapılmaktaydı. Başarı sağlayabilmeniz için bütün bu şeylerin birbiriyle tam bir uyum içinde çalışması gerekir.

Kısaca bahsetmek gerekirse MILF ve MNLF arasında uzun süreden

beri çeşitli sorunlar vardı. MILF islami bir örgüttür ve bağımsızlık savaşı yürütmektedir. MNLF ise seküler ve solcu bir ulusal kurtuluş hareketidir. Eskiden komünist bir hareketti. Bu tablo önemlidir çünkü geçmişte MNLF örgüt bünyesinde kadınları, diğer azınlık kesimleri ve hristiyanları da barındırmaktaydı. Böylece ulusal kurtuluş hareketi daha katılımcı bir hareket konumundaydı. Buna karşılık MILF geçmişi itibarıyla islami bir hareketti, belli çıkarları temsil ediyordu ve bu açıdan hristiyanların ve diğer azınlıkları çıkarlarını temsil etmekte zorluklar yaşıyordu. Daha dar fikirli bir harekettir. Böylece en başta konuştuğumuz konuya yani kadınları daha anlamlı bir şekilde bu çatışmanın çözümü sürecine nasıl katarız sorusuna geri dönmüş oluruz. Dünyanın çok farklı yerlerindeki örneklerden öğreneceklerimiz olabilir ancak bana göre herhangi bir hükümet ya da isyan hareketine karşı geliştirilecek yaklaşımı belirlerken önce çatışmanın dikkatlice değerlendirilmesi, sergilenecek yaklaşımında buna göre ölçülüp biçilerek hazırlanması gerekir.

*Katılımcılar Nazvan Mızrak, Fatma Bostan Ünsal ve
DPI Direktörü Kerim Yıldız Van Gölü'ndeki Akdamar (Ahtamar) adasında
bulunan Surp Haç Kilisesi ziyareti sırasında*

Katılımcı:

Benim yapacağım yorum az önce David Gorman tarafından ifade edilen bir konuya yani masada olmanın yeterli olmadığı, asıl önemli olanın sonrasında ne olacağına ilişkin olacak. Ben kısa bir süre önce Belfast'taydım. Görünen o ki anlaşmaya dahil edilen iki temel konu yani karma yaşam ve entegre eğitim konusunda fazla bir ilerleme sağlanamamış. Özellikle entegre bir eğitim sisteminin olmaması benim için şok ediciydi diyebilirim. Katolik öğrencilerin protestanlardan ayrı bir şekilde eğitime devam etmesine şaşırdığımı ifade etmek istiyorum. Hatta o zaman bir örnek verilmiş, Katolik bir kız ile Protestan bir kızın okulda arkadaş olması sonrasında Katolik kızın Protestan kızın evine ziyarete gittiğinden, bir gün sonra ise Protestan paramiliterlerin Protestan kızın ailesinin evine gidip onları tehdit ettiğinden bahsedilmişti. Sorum ise şu: Müzakerelerden sonra ne olacağı çok önemlidir. Kadınların masada olmasının ne kadar önemli olduğuna kadar pek çok şey duyduk ancak sizce bu gerçektende gerçekleşiyor ve söz verilen reformlar yerine getiriliyor mu?

Kate Fearon:

Sanırım siz kendi sorunuzun yanıtını verdiniz. Çok haklısınız. Bizim yaptığımız önümüze çıkan bu fırsattan 5 ya da 6 yıl için faydalanmak oldu. Ancak kadınların siyasal ve kamusal yaşama katılımı, bunun korunup geliştirilmesi için sağlıklı bir yolun oluşturulması lazım. Bizim gündemleştirdiğimiz ve bir süre sonrada gözden kaçan bir şey vardı ki o da Birleşik Krallık parlamentosuna milletvekili seçilmesini sağlayan 6 seçmen bölgesine ek birer

milletvekili koltuğu konulması talebiydi. Belkide seçim olsa bu son konulan koltukları biz kazanabilirdik. Bütün büyük partiler bu talep üzerine bize karşı birleştiler ve bizi dışarda tutmak istediler. Bizim kaybettiklerimizden birisi budur. Kadınlar için seçim sistemi çok önemlidir ve bu sebeple kadınlar sürekli olarak bu konuyla ilgilenmelidir. Eğer imkanınız olursa seçim sisteminde yer edinebilir, bunun bir sonucu olarak müzakere masasında yer alabilirsiniz. Ancak daha sonrada o sistem içinde mücadele etmeniz, ona göre hareket etmeniz gerekir.

Katılımcı:

Bugünkü toplantının sabah ve öğleden sonraki bölümleri birbirinden farklı ve aynı zamanda özgün birer oturumdur diyebilirim. Uluslararası konuşmacılarımıza çok teşekkür etmek istiyorum. Türkiye'nin henüz bu anlattığınız seviyeye gelmediğini düşünüyorum. Bizim şu anda yaptığımız barış süreci hakkında konuşmak, ateşkes arayışında olmaktır. Ülkedeki sivil toplumunda farklı kesimlere açık olduğunu sanmıyorum. Buradaki akil insanlar tecrübesinin bile dünyanın diğer yerlerinden farklı olduğunu söyleyebilirim. Bu akil insanlar bağlamdan o kadar kopuktur ki kendilerini ayrıca ifade etmeye dahi çalışmaktadırlar. Bu açıdan sizlerin daha ileri bir aşamada olduğunuzu, Türkiye'nin ise henüz o aşamada olmadığını söyleyebilirim.

Katılımcı:

Türkiye'deki barış sürecinin demokratik ilerleme ve genişlemenin olduğu bir dönemde yaşanmadığını, devletin daha otoriter ve

baskıcı olduğu bir dönemde yaşanmaya başladığını ifade etmem gerek. Bugün bu tartışmayı yapıyor olmamızın sebeplerinden biride budur diye düşünüyorum. Çünkü bu gelişme bizim günlük hayat gerçeğimizle uyuşmamaktadır. Bizim bu aşamada yapmamız gereken Türk, Kürt, Kadın, Erkek herkesin idari mekanizmalara erişmesini garanti altına almaktır.

Kate Fearon:

Ben Türkiye siyaseti hakkında fazla bilgi sahibi olmadığım için size o noktadan örnekler vererek yanıt vermeyeceğim. Ancak burada çok inanılmaz bir dinanizm gördüğümü ve bir anlamda sizi kışkandığımı söylemek isterim. Ancak biz kendi barış sürecimizde diğer ülkelerdeki örneklerden önemli şeyler öğrendik. Sürecin tahrif olduğu ve bizim hazır olmadığımızı düşündüğümüz zamanlarda bu örnekler bir yandan bizi hazır tutarken belli durumlarda da ne yapmamız gerektiğini bilmemize yardımcı oldular. Bazen bizim düşündüklerimizin bağlamın ötesine geçtiği durumlarda yaşanmaktaydı. Ama bana göre bizim sürekli olarak fikirler üretmeye devam etmemiz ve bu fikirleri hazır tutmamız gerekir çünkü ya siz ya da şartlar mutlaka süreç içinde değişecektir. Bu değişimleri karşılayabilmek için hazır olmanız lazım. Eğer 1996'da yani görüşmelerin başladığı dönemde biri gelip bize uluslararası organlar üzerinden bir platform aracılığıyla bir araya gelip bazı fikirler üretebileceğimizi söyleyeseydi ben bu fırsatı içten bir şekilde selamlardım. Bizim örneğimizde bir dış katalizör vardı. Eğer seçim imkanı olmasaydı herhalde aynı odada 20 yıl boyunca kalır konuşmaya devam ederdik. Benim size önerim dış katalizörlere

ve platformlara bakmaktır. Jane'in bahsettiği organlara bakmanızı öneririm. Biz bir odanın içinde bir masanın etrafında oturan 30-40 kişi birçok şey değiştirdik. Belki uzun vadede pek çok şey tam olarak işlememiştir ama geleceğe yönelik iyimserim.

Bahsetmek istediğim son bir konu daha var ki o da ateşkes sorunudur. Ateşkesin ilan edilmesinin görüşmeler için ön koşul olmasının gerekip gerekmediği çok zorlu bir konudur. Bizim örneğimizde iki ön koşul vardı, birincisi bütün silahlı yapıların ateşkes ilan etmesi, ikincisi ise IRA'nın silahlı üyelerinin silahtan arındırılmasıydı. Yani silahların teslim edilip yakılması, yokedilmesiydi. Ben bu sorunun yanıtını tam olarak bilmiyorum ama bildiğim bir şey var ki o da ateşkesi bekleyecek kadar kredimizin olmadığıdır. Bu çok zor bir durumdur ve farklı yerlerde bu sorunun yanıtı değişik olabilir. Ben önce acaba bizim her durumda ateşkesi beklemek gibi bir lüksümüz varmı diye düşünürüm. Siyasi görüşmelerin bize kazandırdığı şey ise şiddet ve silah kullanımının mantıksal temelinin ortadan kaldırmasıdır ki zaten varılmak istenen noktada budur. Biz kadın koalisyonu içinde silahların bırakılması konusu oldukça zorlu bir tartışma konusuydu. Çünkü pek çok insan IRA'nın kullandığı şiddetten fazlasıyla zarar görmüştü. Biz ise insanların sahip olduğu silah kullanma mentalitesini değiştirmemiz gerektiğini düşünüyorduk. Dediğim gibi bu sorunun doğru yanıtı nedir bilmiyorum ama şunu biliyorum ki harekete geçmek için her zaman doğru koşulların yerine gelmesi gibi bir lükse sahip olamayabilirsiniz.

Moderatör:

Bir uyumsuzluk olduğunu görüyorum. Bizim başka ülkelerin tecrübelerini dinlememiz, analiz edip Türkiye'ye uygulamamız gerekir. Bu konuda çalışan bilim insanları var ve belki bizim bu tartışmalara ilişkin olarak onları dinlememiz daha doğru bir yaklaşım olabilir. Karşılaştırmalı çalışmalarda önemlidir. Belki bir başka toplantıda belli konuları analiz ederek sentezler çıkarabiliriz.

Katılımcı:

Ben geçen yıl DPI tarafından İstanbul'da düzenlenen bir toplantıya katıldım. O zaman daha yüksek beklentiler ve umutlar vardı. Kate'in de ifade ettiği üzere bu bir süreçtir, sürekli değişmektedir ve bizimde farklı perspektiflerden bakmamız gerekir. Türkiye'de bizim iyi yaptığımız ve yaşamımızı sürdürmemize imkan sağlayan tek şey ise sahip olduğumuz esnekliktir.

Katılımcı:

Sunum yapan konuşmacılara saygılarımı sunuyorum. Bugün yapılan bütün sunumlardan fazlasıyla faydalandık ve gelecekte de faydalanmaya devam edeceğiz diye düşünüyorum. Bir yorumumu sizlerle paylaşmak istiyorum. Yarın yeni demokrasi paketi açıklanacak ama biz mesela biz bu paketin içinde dil ve eğitim konusunda ne olduğunu bilmiyoruz. Devlet bir yandan daha otoriter hale gelirken öte yandan da barış süreci devam ediyor. Bu çok özgün aynı zamanda ilginç bir dönemdir.

David Gorman:

İki konuya hızlıca değinmek istiyorum. Birincisi ya zamanın olgunlaşmasını ya da fırsatın gelmesini beklersiniz, ya da kesintisiz bir şekilde birşeyler yapmaya devam edersiniz ve fırsat olduğu zamanda harekete geçersiniz. Ben zamanın olgunlaşmasına inanan insanlardan biriyim. Zamanı siz olgunlaştırırsınız. Benim dahil olduğum bütün barış süreçlerinden dolayı tanık olduğum bir gerçek vardır ki o da eğer fırsat penceresi hafifçe aralanırsa o zaman barış süreci anlamlı bir yola girmeye başlar. Bu pencere aralandığında sizin hazır olmanız lazım çünkü bu pencere ancak çok kısa bir süre için aralanır. Bu süre içinde çok şey yapılabilir. Şu anda Filipinler barış sürecine dahil olan her iki taraftan kadınların hemen hemen hepsi geçmişte yani müzakerelere katılmadan önce gayri resmi Diploması (Track 2 Diplomacy) çalışmalarına katılmış, sorunlarla yaratıcı yönden ilişki kurmuş kişilerdir. Taraflar bu kadınları seçerken onların karşı tarafı ve sorunları yakından bildiklerini, bu sebeple sorunlar üzerine etkili bir şekilde çalışabileceklerini hesaba katmışlardı. Kadınların müzakere odasına girmeden önce kendi aralarında ortaklaşa bir şekilde yapabilecekleri, barış sürecinin ilerlemesini sağlayacak bazı çalışmalar olabilir. Bu sayede uygun zaman geldiğinde herkes gerekli şekilde harekete geçmeye hazır hale gelebilir.

Ön koşul konusuna gelirsek, zaman zaman sonuçlar ile ön koşul arasında bir kafa karışıklığının meydana geldiğini düşünüyorum. Her barış sürecinde taraflar ön koşullar kanalıyla elde edecekleri sonuçları geliştirmeye çalışırlar. Bu sebepten dolayı her ikisini

kariştirmamak için çok dikkatli olmak gerekir. Bir önkoşul ortaya konulduğunda ve o ön koşulu nasıl yerine getireceğinizi hesaplamaya başladığınızda mutlaka bu konuda görüşmeler yapmanız gerekir. Özellikle kapalı kapılar ardında yapılacak görüşmelerle bu konuda çok önemli mesafeler alınabilir ki dünyanın her yerindeki barış görüşmelerinde böylesi bir durum yaşanmıştır. Türkiyede'ki durumu tam olarak bilmiyorum ama eminim ki burada da aynı şey geçerlidir. Bir yandan pek çok irili ufaklı iletişim kanalı varken öte yandan da bu ön koşullarla uğraşmanız gerekebilir. Ama elbette herkes masaya gelinmeden önce ortaya ön koşullar sürülmesini engellemeye çalışır.

Katılımcı:

Ben Birleşik Krallık'ın Ankara'daki Büyükelçiliğinde diplomat olarak çalışmaktayım. Kuzey İrlanda üzerinden bir gözlemle bahsedilen bu fırsat penceresinin açılmasına dair bir gözlemimi paylaşmak istiyorum. Ben oradaki süreci İngiltere'de yaşayan bir sivil olarak takip etmekteydim. Ben evin içinde çok güçlü bir annenin olduğu bir aile ortamında yetiştim. Annemin bugün Milliyetçi Hareket Partisi ile kıyaslanabilecek derecede keskin görüşleri vardı. Askeri açıdan benim dikkatimi çeken en önemli şey ise hem Britanya ordusu hem de IRA'nın hemen hemen aynı zamanda sorunda askeri açıdan bir kördüğüm yaşandığını hissetmeleriydi. Ne IRA Britanya ordusunu adadan atabilecek bir durumdaydı ne de Britanya ordusunun IRA'yı bütünüyle yenmesi mümkündü. Bu durum müzakere için alan yaratılmasında son derece önemli bir faktör olarak rol oynamıştır.

Az önce bir kişi uygulamadan bahsetti. Biz kendi sorunumuzu Hayırlı Cuma Anlaşması'nı imzalayarak hallettik ama anlaşmanın uygulanması süreci hala devam etmektedir. Bu anlaşma 15 yıl önce imzalandı ancak uygulanması ve üzerinde anlaşılan hususların raydan çıkmaması için hala çok ciddi bir dikkat ve isteğin sergilenmesi gerekmektedir.

Birleşik Krallık'tan bakıldığında ve kadınların rolü değerlendirildiğinde benim açımdan iki kadın öne çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Margaret Thatcher'dir. Onun uzlaşmaz tarzı bizi ne yazık ki varmak stediğimiz noktaya götürmedi. Bir diğer kadın ise o dönemin Kuzey İrlanda Bakanı Mo Mowlaw idi. Mo Mowlaw ise çok etkili biriydi ve pek çok insana ilham kaynağı olmuştur. Ancak tarihsel kayıtlardaki karmaşıklıklar sebebiyle pek çok insan onun o kadar da büyük bir faktör olmadığına inanmaktadır.

Katılımcı:

Biz DPI olarak Kuzey İrlanda ve Güney Afrika'ya karşılaştırmalı çalışma ziyaretleri gerçekleştirdik. Bu çalışmalarımız sırasında bütün barış süreçlerinde gizli görüşmelerin kamuoyunun bilgisi olmadan devam ettiğini ve bu durumun bazen kaotik bir hale gelebileceğini gördük. Eleştiriniz çok önemli. Benim bildiğim kadarıyla Kürtler arasında sürece bir güvensizlik var ve insanlar hangi noktaya kadar verilen sözlerin tutulduğundan dahi haberdar değil. David, sana göre kamuoyunun her zaman ne olup bittiğinden bütünüyle haberdar olmaması doğru mudur? Süreçlerin daha iyi nasıl korunabileceğini

düşünüyorsun? Ne tür garantiler ve koruma önlemlerimiz olabilir? Türkiye bir şiddet çemberindedir. Belki bugün bir ateşkes var ama sence biz bu durumu nasıl koruyabiliriz?

David Gorman:

Bu sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Filipinler’de tarafların adına ‘Kazanca Kilitlenmek’ dedikleri ek bir anlaşma imzalanmıştır. Taraflar önceden imzalanan anlaşmaya aykırı davranmayacaklarını ifade ederek aslında ilk garantiyi vermişlerdir. İkinci olarak ise süreçte bir üçüncü tarafta vardı. Tarafların üzerinde anlaşamadığı konu ve yapılan herhangi bir müzakere üçüncü tarafça teyit edilirdi. Üçüncü olarak süreçte uluslararası garantör olarak adlandırabileceğimiz kesimlerde vardı. Bu yöndeki talep MILF’den gelmiş Filipinler hükümetide kabul etmişti. Barış sürecine dahil olan ve adına uluslararası temas grubu verilen bu garantör devletler arasında ABD, Britanya, Suudi Arabistan, Japonya, Türkiye ve Malezya bulunmaktadır. Herbir ülke süreçte farklı yönlerden aktifti. Mesela Britanya, Kuzey İrlanda üzerine uzmanlık hizmeti vermekteydi. Bu devletlerin dahil olması MILF’ye hükümetin verdiği sözlerden ve sorumluluklardan dönmeyeceği konusunda bir rahatlık vermekteydi. Ancak hükümet eğer sözlerinden caymak isterse bu uluslararası kesimlerin yapabileceği hiçbir şeyde yoktu. Bunun yanı sıra Filipinler hükümeti Filipinler’de birer yabancı misyon olan bu devletlerin MILF’ye karşı hükümetin siyasetini destekleyeceğine inanıyordu. Sonuçta her iki tarafta istediğini elde etti ve artık geri dönelemeyecek bir noktaya girildi. Buna göre hükümet bu devletlerin kendi siyasetlerini destekleyeceğine

inanırken MILF’de uluslararası toplumun barış sürecine prensipler yönünden de olsa destek vermesini sağlamış oldu.

Bir keresinde uluslararası temas grubu olarak bir açıklama yapmak durumunda kaldık. Aslında bu tür açıklamaları çok az yapardık. Bu açıklamada her iki tarafa da elde ettiklerini korumaya olan ihtiyaç için çağrı yaptık. Her barış sürecinde elde edilenleri geriletmek için sürekli olarak çaba sarfedilir. Bu çabalar anlaşmalar imzalandıktan sonra dahi yapılır. Bize karşı olanlar yani süreci bozmak isteyenler hukuki, siyasal ve sosyal araçları ellerinden geldiğince kullanıp anlaşmayı bozmaya çalışacaklardır. İşte bu aşamada ikinci yol devreye girer ve barış yapımcılar, sivil toplum kurumları gibi kesimler barış sürecini inşa edip uygulamasını sağlayabilirler. Samimi bir şey söylemek gerekirse bu sorun barış süreçlerindeki herkese ızdırap verir diyebilirim. Barış sürecinin devamlılığına yönelik bir diğer engelde hükümetin değişmesidir. Oysa hükümete muhalif olan kesimler ya da isyancılar genelde süreç boyunca hep aynı liderliği korumaya devam ederler. Buna karşılık hükümetler değişebilir ve dolayısıyla onların uyguladığı siyasetler ve takındıkları yaklaşımlar da değişir. Bu sebeple yeni bir hükümet ile daha iyi bir anlaşma yapma umudu ya da ihtimaline kıyasla aynı hükümet döneminde anlaşma sağlamak daha iyi bir seçenektir diyebilirim.

Moderatör:

Bu bölümde görüşlerini bizlerle paylaşan uluslararası konuşmacılarımız David Gorman, Kate Fearon ve Jane Connors’a çok teşekkür etmek istiyorum.

Kapanış Konuşması

Yılmaz Ensaroğlu¹⁹ Tarafından Yapılan Kapanış Konuşması

Yılmaz Ensaroğlu yuvarlak masa toplantısının kapanış konuşmasını yaparken

Öncelikle bugün bize katılan bütün konuşmacılara çok teşekkür etmek istiyorum. Bugün sabahтан itibaren devam eden konuşma ve sunumlar yürüttüğümüz tartışmaları oldukça zenginleştirdi diye düşünüyorum. Toplantının açılış konuşmasını yapan DPI Direktör

19 Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformu'nun yönetim kurulu üyeliğinin yanı sıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneği'nin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisi'nin de genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

Yardımcısı Sayın Catriona Vine'in ifade ettiği üzere hiçbir çatışma birbiriyle aynı değildir. Çözüm mealinde bütün çatışmalara aynen kopyalanıp uygulanabilecek bir genel mekanizmada mevcut değildir. Bir ülkenin elde ettiği başarı başka birine aynen uygulanamaz. Ancak her bir örnekten, her bir tecrübeden öğrenilecek dersler çıkarılacak sonuçlar vardır.

Bu özellikle Türkiye'nin barış süreci ve uzlaşma çabaları için önemli bir konudur. Çok uzun yıllar boyunca bu çatışma askeri yöntemler kullanılarak çözülmeye çalışıldı. Şimdi ise ilk kez sorunu demokratik bir süreçle, siyasi yollarla çözmeye çalışıyoruz. Bu Türkiye için son derece yeni bir konu olduğu için ülkenin diğer ülke örneklerinden öğreneceği şeyler vardır. Bizim bu süreçten korkmamamız lazım çünkü bu süreçten geri dönmek çatışmalara ve silahlara dönmek demektir. Mevcut süreç diğer süreçlerden biraz farklıdır. Bu tür süreçler daha fazla sabır, savaşa oranla daha fazla cesaret ister. Yıllardır birbiriyle çatışan kesimler ve insanlar arasında bir uzlaşma bulmaya, bir konsensüs sağlamaya çalışıyoruz. Her iki taraftan insanlar çok büyük acılar çektiler ve bizim bu durum anlayıp daha sabırlı olmamız lazım. Aynı şekilde bizim geçmişe fazlasıyla takılmamamız, geleceğe yoğunlaşmamız, tartışma ve fikir teatisini geliştirmemiz gerekir.

Bu sabahki bölüm çok yoğun bir bölümdü çünkü konuşmacılar bize hikâyeler, olaylar anlattılar, dikkatimizi insanların çektiği acılara çektiler. Bazılarımız ise geçmişe dönmektense gelecek ve çözüm hakkında konuşmamızın gerekli olduğunu ifade ettiler. Bugün

biz hala sorunu bile adlandırmakta sıkıntılar yaşıyoruz. Farklı kesimler soruna farklı isimler veriyor ve bu konuda bile tam bir konsensüs sağlayamıyoruz. Güneydoğu'dan gelen arkadaşlarımıza da ifade ettim, bana göre Kürtler sorunlarını en geniş kesimiyle Türklere ifade edemiyorlar. Herkes ortada bir sorun olduğunu görüyor ama bugüne kadar bu konuya ilişkin tek iletişim kanalı resmi açıklamalardı. Belli bir siyasi bilinçe sahip olan insanlarda hükümetin ya da olağanüstü hal rejiminin söylediklerinden farklı bir söylem duymak için BBC gibi kanalları dinleyip izliyorlardı. Doğru bilgi alma konusunda bir sorun var. Biz akıl insanlar heyeti olarak Güneydoğu'yu ziyaret ettiğimiz zaman bize anlatılan korkunç hikayeleri büyük bir şaşkınlıkla dinledik.

Hafızamızı tazeleyebilmek için geçmiş hakkında konuşmamız lazım. Geçmişte yaşanan bazı olaylara ilişkin açılmış davalar zamanaşımı sebebiyle kapanmış durumda. Bu ülkede mağdurlar ve bu mağduriyetlerden sorumlu olanlar bir arada yaşıyorlar ve bu acı olayların tekrar yaşanmasını önleyebilmek için bizim geçmiş hakkında konuşmamız lazım. Geçmiş unutulmadan aynı zamanda gelecek üzerine nasıl konuşabileceğimiz üzerine bir formül bulmamız lazım.

Bu sabahki bölümde konuşan arkadaşlarımız belli konulara vurgular yaptılar. Birincisi bu çatışmanın kadınları derinden etkilediği ve onlarda travmaya sebep olduğudur. Kadınları daha fazla dinlemeliyiz. Çözümlerden bahsederken sadece mikro ekonomiden veya yüksek siyasetten değil aynı zamanda insanların

yaşadığı tecrübe ve gerçeklerden de bahsetmemiz lazım. Sabah ki bölümde yapılan konuşmalarda ‘O gün’ kavramının ya da tanımlamasının bu ülke için ne kadar önemli olduğunu öğrendik. Bunları dinlerken kendi geçmişimi akla getiriyor ve geçmişin ne kadar kalıcı hatıralar bıraktığını düşünüyordum. Kaybettiklerimizi geri getiremeyiz ancak bu tür şeylerin bir daha yaşanmamasını, çocuklarımız ve torunlarımızın başına da gelmemesini sağlayabiliriz. Bunu güvenceye aldıktan sonra hesapları kapatma, helalleşme ve affetmeden bahsedebiliriz. DPI tarafından düzenlenen karşılaştırmalı çalışma ziyareti kapsamında Güney Afrika’ya gittik. Onların orada yaptıkları çok iyi bir örnek değildi ama onlar da daha fazla kan dökülmesini istemiyorlardı. Bizim aynı zamanda onların yaptığı hatalardan da dersler çıkarmamız lazım.

İkinci olarak Bejan Matur tarafından bahsedilen bir konuya vurgu yapmak istiyorum, o da kadınların barış sürecinde daha gür bir ses elde etmeleri için bir potansiyelin aslında mevcut olduğu gerçeğidir. Ancak kadınların doğuştan barışçıl olduğu yönündeki algı sorunludur. Bu çok romantik bir söylemdir ve bizim bunun üzerine daha fazla konuşmamız gerek. Öyle ki bu sebeple kadın milletvekillerinden çok sert tepkiler aldım. Bazen kadınların sesleri erkeklerden daha sert ve güçlü çıkabiliyor. Üçüncü olarak barış süreçlerinin savaş söylemleriyle yürütülmemesi gerektiği gerçeğidir. Barış süreci farklı bir söylem gerektirir ve bizim kendimizi bu söyleme adapte etmemiz lazım. Bu adaptasyon süreci kadınların yardımlarıyla ve geliştirecekleri empatiyle birlikte tabandan itibaren gelişmeye başlayabilir. Bir milletvekilinin meclisteki söylemi

burada sıklıkla eleştirildi ancak bunu yaparken stiliniz ondan daha farklı değildi. Siz de eleştirinizde sertsiniz bu sebeple yaklaşımınızı yumuşatmanız lazım. Siyaset bir savaş sanatı olmak zorunda değildir. Medyanın, sivil toplumun ve kadınların oynayabileceği çok önemli roller vardır. Son olarak hatırlamamız gereken bir şey daha var; o da kadınların çatışma çözümü süreçlerine katılımı uluslararası hukukunda bir gereğidir.

Taraflara çözümle ilgili çalışmalarında yardımcı olmamız lazım. İktidar partisine göre kamuya açık bir şekilde barış görüşmeleri yapmak siyasi olarak kendisine zarar veren bir durumdur. Barış paketinin arkasındaki sebep başbakanın kendi seçmen kitlesinin üçte ikisinin sürece destek verdiğinin farkında olmasıdır. Kendisi yeniden seçilebilmek için bir strateji geliştiriyor. Öte taraftan Kürtlerin oylarını alan iki temel siyasi partiden bahsedebiliyoruz. Örneğin BDP daha çok Kürtlerden oy alıyor ve Kürtlerden gelen talepleri kendi bünyesinde topluyor ama öte yandan da Kürt olmayan kesimlerin kaygılarını dikkate alması gerek. Parti bu iki ihtiyacı birden karşılamaya çalışıyor.

Burada kullanacağımız sihirli cümlenin ‘geceği birlikte kurmak’ olması gerekiyor. Eğer Türkler ve Kürtler bu topraklar üzerinde birlikte yaşayacaklarsa, o zaman çözüm çabalarının bütün bölgeleri dikkate alan, sivil toplumun bütün kesimleriyle birlikte çalışarak işleyen bir çerçeve içinde aranması gerekir. Hiçbir siyasi parti bunu yapamaz çünkü onlar öncelikli olarak seçimleri düşünürler.

Kadınların rolü ile ilgili olarak bu tür toplantılardan elde edilen bilgileri mümkün olduğu kadar diğer kadınlara aktarmamız lazım. Bu hikayeleri duymaya devam ettikçe onları daha fazla anlayacağız.

Umut ederim bu toplantı ufuklarımızı daha da geliştirmiştir. DPI'ya bu toplantıyı düzenlediği ve bizleri bir araya getirdiği için çok teşekkür ediyoruz. Bu toplantının düzenlenmesine yaptıkları katkı ve yardımlar içinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne ayrıca teşekkür etmek istiyoruz. Uluslararası konuklamıza da yaptıkları bütün katkılar için teşekkür etmek istiyoruz.

Sonuç

Demokratik Gelişim Enstitüsü tarafından Eylül ayında Van'da düzenlenen 'Çatışma Çözümünde Kadınların Rolü' konulu toplantı, toplumsal cinsiyet ve çatışma alanındaki pek çok konuya dikkat çekmiş, oldukça önemli ve değerli tartışmaların yapılmasına olanak sunmuştur. Toplantı sayesinde yerel ve ulusal medya üyeleri, akademisyenler, siyasetçiler, diplomatlar, sivil toplumun ulusal ve bölgesel düzeydeki temsilcileri, karar vericiler ve uluslararası özellikteki uzmanlar bir araya gelmişlerdir. Toplantıya ülkenin farklı bölgelerinden katılım sağlamıştır. Yuvarlak masa toplantısı sırasında kadınların barış süreçlerindeki rolleri, bu süreçlere katkıları, çatışma çözümü süreçlerine kadınların katılımının önündeki engeller gibi konular konuşulup tartışılmıştır. Toplantı sırasında Kuzey İrlanda ve Filipinler örnekleri de incelenmiştir. BM

ve diğer uluslararası organların kadınlara açık olan mekanizmalarına değinilmiş, Türkiye'deki kadınların barış süreçlerine katılmak için bu mekanizmalar aracılığıyla kendilerini nasıl donatabileceği ve bu mekanizmaları nasıl kullanabileceği üzerinde durulmuştur. Toplantıya çok geniş ve yaygın bir katılımın olması, etkinliğin daha sonrada medyada geniş bir yer bulması, toplantının aldığı olumlu tepkiye ve katılımcıların toplantıya aktif dahiliyetine işaret olarak görülebilir. Genel olarak bakıldığında oldukça başarılı geçen bu etkinliğin yarattığı tartışmanın bu önemli konuya dair tartışmalara olumlu bir katkı sunmasını umut ediyoruz.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI) gelecekte hem Türkiye hem de Türkiye dışında buna benzer yuvarlak masa toplantıları düzenlemeye devam edecektir.

DPI, yuvarlak masa toplantısına katılan ve katkı sunan bütün herkese teşekkür eder.

Ekler

Ek 1: Katılımcı Listesi

Türkiye'den Katılımcılar

- Abdülkerim Uzağan, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Ahmet Kazankaya, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektör Yardımcısı
- Aşiren Piroz, Kurdi-Der Van Şubesi
- Alev Şahar Caniş, Uluslararası Af Örgütü Van Şubesi
- Aslı Tunç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi
- Ayşen Baylak, Helsinki Yurttaşlar Derneği
- Bejan Matur, Yazar ve Şair
- Betül Güngör, Mazlum-Der Van Şubesi
- Burhan Kayatürk, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Milletvekili
- Can Ozan Tuncer, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Cansu Sancak
- Ceren Sözeri, Galatasaray Üniversitesi
- Dilara Gerger, İstanbul Şehir Üniversitesi
- Emine Üçak Erdoğan, Yazar

- Esra Elmas, Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI)
- Esra Nursel, TÜRKKAD
- Evin Keskin, Mazlum-der Van Şubesi
- Fatma Bostan Ünsal, Başkent Kadın Platformu
- Gülşen Orhan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Milletvekili
- Gülseren Onanç, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milletvekili
- Hüseyin Akkaş, Şehrivan Gazetesi
- Hüseyin Hatemi, Avukat
- Işın Eliçin, Gazeteci (TRT İstanbul)
- Kadri Salaz, VANGİAD Başkanı, Van Sivil Toplum Örgütleri Dayanışma Kurulu Başkanı,
- Kezban Hatemi, Avukat, Akil İnsanlar Heyeti Üyesi
- Mehmet Yüzer, Van Vali Yardımcısı
- Melda Onur, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milletvekili
- Müntena Bildirici, Van Azadi İnsiyatifi
- Murat Timur, Avukat, Van Barosu Başkanı
- Nazan Oskay, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğretim Üyesi
- Nazmi Gür, Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili
- Nazvan Mızrak, Avukat, Van Kent Konseyi Üyesi
- Necla Beker, Van Belediye Meclis Üyesi

- Neşe Akkerman, Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği
- Nigar Canlı
- Nihari Aşan, Van Mavigöl Kadın Derneği
- Nil Mutluer, Gazeteci, İstanbul Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi
- Nurcan Baysal, Gazeteci, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA) Kurucu Üyesi
- Peter Spoor, Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği
- Peyami Battal, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü
- Şahin Aldep
- Sema Sancak, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Tuba Çandar, Yazar
- Vedat Aydın, Ankara Eski Belediye Başkanı
- Yıldız Ramazanoğlu, Yazar, Zaman Gazetesi Köşe yazarı
- Yıldız Çetin, Van Belediye Meclis Üyesi
- Yılmaz Ensaroğlu, SETA Vakfı Hukuk ve İnsan Hakları Direktörü
- Zozan Özgökçe, Van Kadın Derneği (VAKAD) Kurucu Üyesi

Uluslararası Katılımcılar

- Catriona Vine, Demokratik Gelişim Enstitüsü Direktör Yardımcısı
- David Gorman, İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue) Avrasya Bölge Direktörü
- Eleanor Johnson, Demokratik Gelişim Enstitüsü Program Sorumlusu
- Jane Connor, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği Özel Prosedür Birimi Şefi
- Kate Fearon, Hayırlı Cuma Anlaşması müzakare masasında kadınları temsilen yer alan Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu Kurucu Üyesi
- Prof. Penny Green, Londra King's College Üniversitesi Öğretim Üyesi

Ek 2: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Kerim Yıldız (Direktör)

Uluslararası insan hakları hukuku ve azınlık hakları alanında uzmandır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları ve uluslararası insancıl hukuk üzerine çok sayıda yazılı yapıtı mevcuttur. Çalışmaları sebebiyle bir dizi ödüle layık görülen Yıldız, 1996 yılında İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi tarafından insan hakları ve hukukun üstünlüğünü koruma alanında yaptığı çalışmalar sebebiyle verilen ödülün yanısıra, 2005 yılında Sigrid Rausing Vakfı tarafından Yerli toplumlar ve Azınlık Hakları alanında yaptığı çalışmalar için ödüllendirilmiş, 2011 yılında da Gruber Adalet ödülüne layık görülmüştür.

Nick Stewart QC (Yönetim Kurulu Başkanı)

Avukat ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) İkinci Hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof. Penny Green (Genel Sekreter)

İngilterede kurulu King's College isimli üniversitenin Hukuk Fakültesinin Araştırma ve Doktora Programlarının Başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda King's College öncülüğünde Harward Humanitarian Initiative ve the University of Hull ile ortaklaşa kurulan Uluslararası Devlet Suçları İnisiyatifinde (ISCI) Başkanlığını yürütmektedir.

Priscilla Hayner

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez (International Center for Transnational Justice) isimli kurumun kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnsiyatifleri ve Mekanizmaları konusunda dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Ford Vakfı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve daha pek çok kuruluşa danışmanlık yapmaktadır.

Arild Humlen

Avukat ve aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmıştır. Norveç'te ki bir dizi üniveritenin hukuk fakültelerinde dersler vermiştir. Oslo Barosunun Sığınma ve Göçmenlik Hukuku Dava Çalışma Grubu Başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülüne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Cleveland Hukuk Firmasının İş Direktörüdür. Daha önce Counsel's Chambers Limited isimli avukatlık odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesinde (Faculty of Advocates) Pazarlama Müdürü olarak çalışmıştır. Geçmişte Batı Galler Barosunda da çalışmıştır.

Prof. David Petrsek

Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreterine başdanışmanlık yapan Prof. David Petrsek, Kanada'da kurulu bulunan Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler alanında Profesör olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca İnsan Hakları, İnsani Hukuk ve Uyuşmazlıkların Çözümü konularında çalışmalar yürüten Prof. Petrsek aynı zamanda bu çalışma alanları üzerine önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-96 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-98 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-

2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezinde Politika Bölümü direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

İnsani durum, kalkınma, barış yapma ve barış inşaaı gibi konular uzmanlık alanlarıdır. Kadın, barış ve güvenlik konularının yanısıra stratejik konularda başta Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog için Merkez), Avrupa Barışın İnşaaı İrtibat Bürosu (European Peacebuilding Liaison Office), Kadın Barışyapıcılar Küresel Ağı (Global Network of Women Peacemakers), MediatEU ve Uluslararası Federasyon (Terre des Hommes) gibi kurumlara konsültasyon hizmeti vermektedir.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Prof. Christine Bell

Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Kuzey İrlanda'lı hukuk uzmanı Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermektedir.

Cengiz Çandar

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar özellikle Kürt Sorunu üzerinde uzmanlaşmıştır. Bir dönem savaş muhabirliğide yapmış olan Çandar, Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık da yapmıştır.

Yılmaz Ensaroğlu

Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları

Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanısıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinininde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

Prof. Mervyn Frost

Halen Londra'da kurulu bulunan King College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Evvelce Durban'da kurulu bulunan Natal Üniversitesinin Siyaset Bölümünün başkanlığını yapmıştır. Geçmişte Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Balkanlığı görevinde bulunan Profesör Frost, İnsan Haklarıve Uluslararası İlişkiler, İnsani Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Dr. Edel Hughes

East London Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk alanında uzman olmakla birlikte özellikle İrlanda'da kişisel özgürlükler, Terörle Mücadele Kanunu/Olağanüstü Hal Kanunu, Uluslararası Ceza Hukuku ve Türkiye'de İnsan Hakları ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci konularıyla ilgilenmektedir. Uluslararası Af Örgütünde araştırmacı olarak çalışmış ve Değişim için İnsan Hakları' nın kurucuları arasında yer almıştır.

Dr Salomón Lerner Febres

Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Peru Katolik Üniversitesi (Pontifical Catholic University of Peru) Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Martin Griffiths

Birleşmiş Milletler eski genel Sekreteri Kofi Annan'a Suriye konusunda baş danışmanlık yapan Martin Griffiths, İnsani Diyalog Merkezi (Centre for Humanitarian Dialogue) isimli kurumun kurucu başkanıdır. İngilterenin diplomasi servisine verdiği hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşlarında faaliyet yürütmüştür. Bir dönem Action Aid isimli sivil toplum kuruluşunun başkanlığında yapmıştır. Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisinde İnsani Faaliyetler Bölümünde yönetici, Yine BM'nin New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanısıra BM için Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM Genel Sekreteri Asistanlığı görevlerinde de bulunmuştur.

Prof. Ram Manikkalingam

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör statüsünde görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için en üst düzey danışmanlık yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında Çatışma, Çok kültürlülük, Demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. 2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Jonathan Powell

Britanyalı eski bir diplomat olan Jonathan Powell, Birleşik Krallık Eski Başbakanı Tony Blair döneminde 1997- 2007 yılları arasında Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşmasına kadar süren barış görüşmelerinde Birleşik Krallık adına başmüzakereci olarak görev almıştır. Halihazırda Birleşik Krallıkta kurulu bulunan Inter Mediate isimli, devletten bağımsız arabulucuk kurumunun İcra Kurulu Başkanlığını yapmaktadır.

Sir Kieran Prendergast

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya gibi ülkeler ve ABD'nin New York şehrinin olduğu alanlarda diplomat olarak çalışmıştır. İngiltere'nin Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosuna (Foreign and Commonwealth Office) başkanlık etmiş, Güney Afrikadaki Apartheid rejimi ve Namibya konuları ile ilgilenmiştir. BM Genel Sekreterliği altında kurulu bulunan Siyasi İşler Bölümüne Barış ve Güvenlik konularında siyasi danışmanlık yapmıştır. BM Genel Sekreterinin Barış ve Güvenlik konulu Yönetim Kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerdeki barış çalışmalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosuna kaydolmuştur. İnsan hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma hakkı hukuku ile kamu hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Çevre ve çeşitli insani sorunlar üzerine hem Birleşik Krallık hemde dünyanın pekçok yerinde Sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle yaptığı çalışmalar aracılığıyla önemli tecrübeler kazanmıştır. HIC isimli Kamerun'da kurulu bulunan Sivil Toplum örgütü ile Uganda'da

kurulu Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) isimli kurumun direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan’da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminer ve dersler vermiştir.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulu bulunan Berkeley Üniversitesi’nde profesör olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mithat Sancar

Ankara Üniversitesi’nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof. Sancar’ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Prof. Sancar ayrıca bir süre günlük yayınlanan Taraf gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPI_UK